

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

VÍRA A VÝCHOVA V KŘESŤANSKÉ RODINĚ

Faith and education in a Christian family

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Autor práce: Jindřiška Matysová

Studijní obor: učitelství pro střední školy

Ročník: 8

2011

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí diplomové práce paní PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D, za cenné rady, připomínky a metodické vedení při zpracovávání tématu a též všem, kteří mě podporovali a povzbuzovali ve studiu.

Obsah

Úvod.....	5
1 Rodina a současná společnost.....	7
1.1 Sociologický pohled na současnou rodinu.....	8
1.2 Vztah dětí k rodině z vývojově psychologického pohledu.....	15
2 Křesťanská rodina.....	25
2.1 Křesťanská rodina z pohledu římskokatolické církve.....	26
2.2 Křesťanská rodina z pohledu českobratrské církve evangelické.....	30
3 Podstata křesťanské víry.....	33
3.1 Definice křesťanské víry v pojetí různých autorů.....	33
3.2 Vývojová stádia víry.....	43
3.3 Víra v současném světě.....	46
4 Výchova z pohledu pedagogické vědy.....	51
4.1 Definice výchovy v pojetí různých autorů.....	54
5 Křesťanská rodina a výchova nebo křesťanská výchova v rodině?.....	65
Závěr.....	72
Seznam literatury.....	75
ABSTRAKT česky.....	78
ABSTRAKT english.....	79

Úvod

Výchova dětí je samozřejmý úkol, který na sebe berou rodiče v okamžiku, kdy se rodiči stávají. Je to očekávání společnosti. Předávat víru svým dětem je úkol, který na sebe berou rodiče, už když skládají manželský slib. V katolické církvi kněz oslovuje snoubence: Rozhodli jste se uzavřít manželství. Chcete založit rodinu. Ptám se vás před církví a před Bohem: „Přijmete děti od Pána Boha ochotně a budete je vychovávat podle Božího zákona?“ A oba snoubenci vyslovují svůj souhlas.

V českobratrské evangelické církvi se svatba chápe jako veřejné potvrzení slibu lásky a věrnosti, který si navzájem dávají muž a žena, kteří se mají rádi a chtějí spolu trvale žít. Takový slib mohou vyslovit na úřadě nebo v kostele a vždycky je to slib, který je zavazuje nejen před lidmi, ale i před Bohem. Církev k tomu dává snoubencům své požehnání.¹ Slib křesťanské výchovy dětí zde snoubenci neskládají. Skládají ho až při křtu dítěte. Je to tedy úkol, který na sebe berou před Bohem a před církví příslušníci obou denominací. V posledních desetiletích 20. století a v prvních desetiletích století současného přibývá rodin, jejichž dospělé děti se od křesťanské víry odvracejí. Přejímají hodnoty sekularizované společnosti a vzdalují se od církve. To však ještě neznamená, že žijí mravně méně kvalitním životem nebo že by zcela ztratily víru.

Jsem sama matkou tří dětí a žiji v rodině zakotvené v Českobratrské evangelické církvi. Problém předávání víry a výchovy v rodině je pro mě velmi důležitý. Ve svém okolí totiž narážím na případy, kdy se mladí lidé vzdalují církvi. Táži se, jakou míru odpovědnosti za tento vývoj mají přejímat rodiče. Logicky jde o otázku, zda v rodině, v níž takové děti vyrůstaly, poznaly skutečně to, co je na křesťanské víře podstatné a jak vlastně výchova v takové rodině probíhala.

---

¹ Srov. Českobratrská církev evangelická, sbor Brno 1, *Svatba v kostele* [online]. [cit. 6. 6. 2011] Dostupné na <http://brno1.evangnet.cz/node/278>

Cílem mé práce je proto hlouběji vymežit vztah mezi dvěma ději, které se odehrávají v křesťanských rodinách vzhledem k dětem: mezi předáváním víry a výchovou.

Metoda, kterou jsem pro práci zvolila, je následující. Nejprve popíši různé úhly pohledu na rodinu v současné společnosti, a to pohled psychologický a sociologický. Dále popíši pohled na křesťanskou rodinu v římskokatolické a v českobratrské evangelické církvi. V dalších kapitolách se budu věnovat otázkám podstaty křesťanské víry a změnám, ke kterým v pojetí víry dochází u člověka během jeho života. Poslední kapitoly budu věnovat pojetí výchovy v současné české pedagogice a otázkám křesťanské výchovy v rodině.

Uvědomuji si, že tyto otázky týkající se nejen výchovy, ale také vztahu člověka s Bohem samozřejmě můžeme zkoumat jen z jedné – lidské - stránky. Také si uvědomuji, že asi podstatnější – stránka božská – je nám nedostupná, nicméně přesto považuji za užitečné se touto lidskou stránkou zabývat, už jen kvůli tomu, že člověk dostal rozum k užívání svobodné vůle.

Při práci mi budou důležitou oporou z literatury Katechismy různých denominací, odborná literatura z oboru obecná pedagogika, fundamentální teologie a náboženská pedagogika.

1 Rodina a současná společnost

Základním kamenem každé společnosti je rodina. A základem rodiny je manželství. Význam rodiny proto zastává i v současné společnosti velmi náročnou a jednu z nejdůležitějších funkcí, neboť v každé společnosti musíme zohlednit její důležité vlastnosti, a to: praktičnost, účelnost a funkčnost, jedinečnost, stabilitu, určité tradice, znalosti, podmínky, postavení otce či matky v rodině i ve společnosti. Poté poznáme, že pokud je funkční rodina, potom i daná společnost funguje, stabilizuje se, rozvíjí se a roste.

V současnosti mnoho laiků i odborníků příkládá pozorování rodiny větší důležitost než dříve, neboť i dnes platí, že na funkční rodině záleží blaho celé společnosti a že rodina přenáší své tradice a odkazy na mládež, která je pro budoucnost společnosti rozhodující.²

Pro vznik rodiny je velmi důležitý aspekt lásky. Ta je dnes vlastně jediným legitimním důvodem k založení rodiny. Z čistě vědeckého hlediska ovlivňují rodinu různé sociální a kulturní determinanty výběrového párování, také i lidské sexuální chování. Vznik rodiny z lidského páru se zakládá až narozením prvního dítěte. Zde je důležitý pro rodinu svazek krve jako definující vlastnost. Rodinu vlastně ustanovuje až rodičovství. V tradiční společnosti bylo rodičovství tou nejpřirozenější věcí na světě, avšak soudobá sociologie stojí před vysvětlením jeho nesamozřejmosti: mateřství je totiž pro mnoho žen akt vědomé volby, ne jejich přirozený úděl. Rodičovství tím mnoho získalo, ale jiné jistoty ztratilo. Postavení rodičů při socializaci dítěte je zatlačováno do pozadí velkým vlivem silnějších skupin mimo rodinu, rodina je též ovlivněna hromadnými sdělovacími prostředky. Mužské a ženské sociální role prošly a procházejí hlubokou vnitřní přestavbou. Změnilo to povahu rodiny, přestože je stále pro člověka nejvýznamnější ekonomickou institucí. Struktura vztahů, možnosti v rodině jsou ovlivněny nyní i zaměstnaností ženy. Domácnosti s dětmi pracujících rodičů se také v poslední době stávají z výjimky obecným stavem. Další jev v rodinném chování, který ztratil povahu výjimky, je rozvod.

---

² ŠOLTÉZ, Š. *Kristus a rodina*, s. 7

Rozvodové chování vede k opakovanému manželství. Konec manželství byl vždycky vnímán jako konec rodiny. To vše ovlivňuje nerovnováhu a ohrožení sociální soudržnosti v naší společnosti.³

Křesťanství pojímalo manželství jako instituci, která je společenství sezdaných manželů a je nezrušitelná. Rodina je v křesťanství společenstvím doživotním. Za její trvalost ručí náboženská víra svou nejvyšší autoritou: *Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj*. Toto pojetí však bylo napadeno pojetím manželství jako občanské smlouvy, s možností vypovězení kteroukoli ze stran. Transcendentní garance svazku slábne a mizí. Hlavním prvkem, dosti prchavým, je láska založená na sexuální přitažlivosti. Narůstají rozvody a opakovaná manželství jsou důsledkem.⁴

1.1 Sociologický pohled na současnou rodinu

Rodina se mění, ale vždy je stabilizujícím prvkem společnosti. Je to sociální zařízení, se základním účelem vytvoření soukromého prostoru pro reprodukci společnosti. Chrání své členy, nemění svůj tvar ani vnitřní uspořádání a vyrovnává změny okolí. Vývoj ani pokrok tím rodina nebrzdí, ale naopak stabilitou umožňuje dynamiku a podporu společenského systému před nepříznivými vlivy, např. chaosem a zhroucením.⁵

Přesvědčení o stabilitě a neměnnosti určité formy rodiny je nutno odlišit od přesvědčení, že rodina je stabilizujícím prvkem sociálního systému, ať už vypadá jakkoli. Už nejstarší etické a morálně normativní spisy poukazují, že pokud lidé přestávají plnit rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu. *Konfucius* byl už před více než 2500 lety přesvědčen, že by přibylo štěstí a prosperity, kdyby žil každý řádný život ve své rodině. Velké množství biblických knih – *Exodus, Deuteronomium, Kazatel, Žalmy a Přísloví* – také příkládá důraz na význam poslušného dodržování pravidel rodinného života. Také nejstarší

---

³ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 19

⁴ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 22

⁵ Tamtéž, s. 14

indické spisy věnují velkou pozornost rodině. Rodina je univerzální lidská instituce, je však i základním kamenem sociální nerovnosti, kterým je rozdílné reprodukční chování, rozdílný způsob péče o děti. Zde v podobě kulturního a sociálního kapitálu přenáší rodina nerovnost mezigeneračně a tím přispívá ke stabilitě nespravedlnosti lidského údělu.⁶

Jedinci, ale i rodiny s dobrými výchozími podmínkami, se většinou dobře vyvíjejí a také přiměřeně fungují. Je to kategorie běžné normy. Ti, kdo i při dobrých podmínkách selhávají, jsou zranitelní. Dostanou se do odborné péče, ale léčení je obtížné. Selhání osob s obtížnými podmínkami je často chápáno zjednodušeně. Rodiny s obtížnými podmínkami, zvládající rizikové situace, patří do kategorie odolných. Nemají důvod k návštěvě odborníků. Odolnost rodiny je dynamická rovnováha mezi nároky na udržení základních funkcí i při různých obtížích, a mezi kapacitou rodiny a jednotlivých členů rodiny se s nimi vyrovnávat, podporovat se a komunikovat. Zde jde o vytvoření rodinné identity jako sociální jednotky se svým stylem života, pohledem na svět a hodnotami vůči světu. Odolnost rodiny není setrvalý, ale proměnlivý proces, kterým se rodiny vyrovnávají s měnícím světem i svým vlastním vývojem. Mohou nastat krizové situace, obraty a změny v rodině, avšak odolná rodina mnohé zvládne, adaptuje se a upraví nový životní styl. Zranitelná rodina reaguje maladaptivně a může vést až k rozpadu. Dá se říci, že existuje jen převážně zdravá či převážně narušená, či odolná a naopak selhávající rodina, ideální neexistuje. Za pozitivní rysy odolné rodiny považujeme: pozitivní emoční vztahy, soudržnost a spolupráci, vzájemný respekt, komunikaci, proměnlivou dělbu rolí, oporu v širším sociálním zázemí.⁷

Selhání a zranitelnost rodiny spolu jistě úzce souvisí. Zde záleží na každém jedinci, který si nějaký problém uvědomuje, zda a jak ho může řešit či odstranit. Někdy zvládne rodina svou „očistnou“ funkci sama o sobě díky prohloubené komunikaci, někdy je potřeba přizvat lékaře či odborníka psychologa, není od věci zajít do manželské poradny.

---

⁶ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 15-16

⁷ Srov. PLAŇA VA, I. a PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny*, Břicháček V. Odolnost rodiny, s. 11-17

Selhání rodiny se projevuje v mentálním, sociálním, zdravotním stavu členů rodiny, zvláště u dětí. Potíže se zvládnutím a vyjadřováním emocí, poruchy sociálního zrání i potíže somatické jsou toho následkem. Riziko selhání rodiny se mnohdy přenáší z rodičů na děti i mezigeneračně. Děti z rizikových rodin často mají rizikové chování v podobě drog, kouření, promiskuity, školních problémů, v dospělosti i selhání sociální v podobě nižšího vzdělání, nezaměstnanosti i kriminality. V rodinách existují rizikové podmínky a to: a) otevřené konflikty a agrese uvnitř rodin; b) odcizené a zanedbávané prostředí. Oba faktory negativně působí především na děti a jejich zdravotní stav, narušují jejich přirozené schopnosti reagovat na různé zátěže a čelit jim přiměřeně. V rizikových rodinách jsou narušeny emoční vztahy a jejich projevy krátkodobě i dlouhodobě. Tím se u těchto narušených dětí ukazuje, že neumí regulovat své emoce, jsou hodnoceny jako sociálně málo rozvinuté, nebývají oblíbeny vrstevníky ani učiteli. Populární děti umí kontrolovat vlastní negativní emoce, zvládat je a bývají sociálně úspěšnější. V období dospívání se děti obtížně vyrovnávají s negativním prostředím rodiny formou útěku k alkoholu, drogami, rizikovým sexem či předčasným odchodem z rodinného zázemí. Rodiče málokdy berou alarmující signály na vědomí, tím se prohlubuje krize v rodině. Odolnost rodiny je též oslabována chudobou, sociálními nejistotami, nezaměstnaností, pracovní nespokojeností, špatným bydlením. Riziko se zvyšuje, pokud chybí sociální síť, která by byla oporou jak pro rodinu, tak i pro děti. Není-li naděje na zlepšení či mizí-li zcela, demoralizuje se jak rodina, tak i samotní členové rodiny. Rizikem jsou též traumata a důsledky: nemoci, úrazy, katastrofy. Některá rodina je zvládne a zvýší svou odolnost, u jiných zátěž převáží nad adaptačními schopnostmi a rodina selhává. Přichází-li další nečekaná zátěž či obtíž, jejich kombinace většinou prohlubuje riziko krize. Závažnější bývá, když si rodina krizi uvědomuje a pocit viny a selhání se prohlubuje a riziko selhání se zvyšuje. Závažnost všedních nesnází může být obtížněji zvládnutelná než sice výrazně negativní, ale jednorázová událost. Při výzkumu rodin se prokazuje, že drobná nedorozumění se při dlouhodobém působení prohlubují. Jsou to jak vztahy mezi partnery, tak mezigenerační konflikty, nejčastěji v době dospívání dětí. Nevyřeší-

li se drobnosti včas a rozumně, narůstají a stávají se problémy zásadními. Často zastupují neřešené či potlačené skutečné problémy. Každý člen rodiny zvládá jisté rizikové situace a jiné nezvládá. Odolnost rodiny je tedy jakousi mozaikou, které se zúčastňují adekvátně a aktivně všichni členové, každý po svém a každý se svým individuálním nadáním a schopnostmi řešit situaci či krizi individuálně pro dobro své rodiny.⁸

Ve společnosti se dnes velice diskutuje o proměnách instituce rodiny, o selhávání některých jejích funkcí, o dalších problémech, které tím vznikají a o opatřeních k podpoře rodiny jako sociální instituce. Z pohledu tradičních funkcí naplněné rodiny sem patří vyvážené funkce reprodukční, pečovatelské a výchovné spojené s moderními rolemi jejích členů v oblasti pracovní a společenské a požadavky na růst životního standardu. Mezi nejvýznamnější požadavky současných rodin patří pracovní a společenské uplatnění obou parterů a rostoucí životní standard. Vystává před nimi stále komplikovanější otázka, nakolik lze sladit tyto požadavky s naplněním „tradičních“ funkcí rodiny. Nesmíme pominout také otázky:

1. Nakolik znamená pro současnou českou rodinu dítě sociální riziko – ať už marginalizací některých jejích členů na trhu práce či ohrožení rodiny s dětmi chudobou? Obě tato rizika mají závažné důsledky pro kvalitu života rodin s dětmi, pro jejich kapacitu investovat do dětí, pro formování lidského kapitálu nové generace, pro její životní šance, i pro budoucí ekonomickou prosperitu společnosti. Mohou ovlivňovat rozhodování rodin o počtu dětí, nebo u potencionálních rodičů rozhodnutí, zda mít děti vůbec.
2. Jak důraznou ochranu před diskutovanými sociálními riziky poskytují současná opatření české sociální politiky? Zde se dochází víceméně k závěru, že ženy jsou v době výchovy dětí vystaveny vyššímu riziku nezaměstnanosti a domácnosti nezaměstnaných s dětmi pak jsou ohroženy výraznou materiální deprivací. Zde se riziko chudoby v rodinách s dětmi a v neúplných rodinách oproti ostatní populaci zvyšuje. Opatření sociální

---

⁸ Srov. PLAŇA VA ,I. a PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny, Břicháček V. Odolnost rodiny*, s. 13-15

politiky podporují rodiny s dětmi a s nízkými příjmy, méně už však přispívají ke sladění výchovy dětí a pracovní participace žen – naopak podporují neaktivitu žen v době, kdy mají malé děti. Je paradoxem, že takováto orientace rodinné politiky může nezáměrně přispívat k nízké obecné fertilitě žen.⁹

Český sociolog L. Rabušic přesto upozorňuje, že populační vývoj v České republice bychom neměli označovat jako negativní nebo se bát, že bychom byli v demografické krizi. Otázky rození, sexu, uzavírání manželství, rozpadu manželství, umírání a smrti jsou zájmem každého jedince, neboť se ho bezprostředně dotýkají na vlastní kůži. Klade provokativní otázku: *Kde ty všechny děti jsou?* A dodává, že je dnes velkou a důležitou otázkou české demografie, sociologie a sociální politiky. Má to podle něho i své důvody. Dlouhodobě velmi nízká porodnost totiž vede ke dvěma přímým demografickým následkům: jednak je to stárnutí populace a za další úbytek obyvatelstva, což má některé důsledky vedoucí k obavám. Víme, že se lidský druh vyvinul tak, že je pro něj výhodná umírněná reprodukční strategie, a to je plodnost s nižším počtem potomků. Lidé vždycky plodili nižší počty dětí, než by jim umožňovala jejich biologická přirozenost. Pro lidské chování je důležitou determinantou sociální konstrukce reality. V oblasti sňatečního a reprodukčního chování má smysl uvažovat o sociální konstrukci demografické reality, protože sociálně (to znamená lidmi žijícími v určité společnosti) je konstruována - vytvářena nejen rodina, ale i jedna z jejích zbývajících funkcí - lidská reprodukce. Je nutné se zabývat tím, jak se tyto entity, populace a společnost, navzájem ovlivňují. Bez populace by samozřejmě nebyla společnost, avšak společenské síly populaci a její strukturu zpětně a významně tvarují. Vzhledem k tomu, že všechny populační procesy vznikají v konečném pohledu jako konsekvence rozhodování a chování individua či páru, je tento fakt opravdu zajímavý. Z historie víme, že se jedno velké snížení počtu plozených dětí v evropských zemích již odehrálo, a to na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Z teorie demografické tranzice

---

⁹ Srov. PLAŇA VA, I. a PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny*, Sirovátka T., Mareš P. *Rodina, sociální rizika a sociální politika*, s. 108-125

vyplývá to, že důsledkem modernizace společnosti je nízká plodnost. Pokud ve společnosti platí, že je kulturně legitimní, aby se manželé mohli rozhodovat pro určitý počet dětí, pokud jsou k dispozici účinné antikoncepční prostředky a pokud rodiče chápou nízké počty dětí jako stav, který je pro ně ekonomicky a sociálně přínosný, pak s nutností téměř zákonitou dochází v takové společnosti k redukci v počtu plozených dětí. Dalším aspektem, který z obecného hlediska významně ovlivňuje úroveň plodnosti, jsou přímé determinanty fertility. V české společnosti dospíváme k tomu, že rozhodujícími faktory jsou to především: věk v době sňatku a ostražitost českých žen ve svém sexuálním chování při kontrole počtů. Oba tyto faktory jsou jednoznačně podmiňovány hodnotovými preferencemi současných mladých mužů a žen a tyto hodnotové preference jsou nedílnou součástí sociální konstrukce demografické reality, tedy rozhodování, kolik potomků zplodí současná generace rodičů. Rozumně jednající individuuum umí zvážit možnosti svého chování, umí se racionálně rozhodnout pro nejvýhodnější z možností a také se podle toho zachovat. Nesmíme opomínat také ekonomické motivy lidského chování, tady v tomto případě člověk zvažuje své chování a jeho důsledky – což sice v jazyce ekonomické teorie označujeme jako kalkulaci nákladů a výnosů. Tady stojí v protipólu – v jazyce demografického chování prostřednictvím mikroekonomické teorie fertility chicagské školy, také to, že děti – stejně jako jiné komodity – přinášejí svým rodičům určitou užitnou hodnotu, která zcela běžně soupeří s užitnými hodnotami jiných druhů zboží. Sice se v této teorii vyskytují některá slabá místa, ale i jiné teorie jsou založeny na ekonomických předpokladech, např. Easterlinův faktor „kohortního přelidnění“ a faktor „relativního příjmu“, oba vedou ke snižování porodnosti. Zajímavá jsou také fakta z Caldwellova faktoru westernizace, vyjadřující, že v důsledku globalizace masové komunikace dochází k difuzi západních idejí a vzorů chování, jejichž součástí jsou i nové vzory chování demografického. Můžeme se nadále společně ptát, proč tedy vlastně lidé plodí děti. Přesvědčujícími argumenty jsou stále základní motivy psychické, neboť děti svou existencí přinášejí rodičům emotivní uspokojení. Lidé sice mohou nalézat emotivní uspokojení i v jiných životních aktivitách než v plození dětí a může se

stát, že nejmladší věkové skupiny dnešní populace již nemusejí spojovat naplnění života člověka s dětmi. Zde při plození dětí může být i nemusí být veden biologickými instinkty a také mýtus o mateřské lásce a mateřském instinktu neexistuje a je údajně projevem sociálního konstruktů vyvozujiícího pod nátlakem společnosti, jehož cílem je dosažení ženiny realizace pouze v mateřství. Bezdětnost se také stává běžným jevem ve společnosti. Na otázku *Kde ty všechny děti jsou?* odpovídá Rabušic také provokativně: jednoznačně lze odpovědět pouze tak, že každá mladá generace je potomkem rodičů, kteří měli děti. Geny těch, kdo děti neporodili, se nereplikují, takže bezdětnost nelze geneticky předávat. „*Na populaci záleží, neboť lidé jsou důležití.*“¹⁰

Uznávaný český sociolog tedy v jevech, které jiní autoři popisují jako krizové jevy v životě současných rodin, nevidí žádné velké riziko pro život celé české společnosti. V jeho analýze si můžeme všimnout, že dává velký důraz na ekonomická hlediska rodin, která rozhodují o tom, zda vůbec budou mít děti a kolik jich budou mít. Zabývá se i otázkou psychického a emočního uspokojení z rodičovství, ale vidí ji zcela zaměřenou na dospělého člověka, nikoliv na samotné děti a na prospěch pro celek.

Z jeho pohledu se vytrácí duchovní rozměr života člověka jako rodiče. Člověk přeci může vystavit chudobě sebe i dítě tím, že ho přivede na svět. Zvláště, když žije ve střední Evropě. Ale chci se zeptat, jakou hodnotu má třeba oběť, kterou tak přináší? A pro koho (nebo pro co) tu oběť přináší? Přivést na svět a vychovat děti je přeci ten nejpřirozenější smysl života. A naplnit svůj život smyslem tím, že někomu umožním, aby žil a prožil radost z lidského života, a aby něco v tom životě vytvořil nebo udělal, to je přeci oběť, která stojí za to. Zvláště, když to věřící člověk vidí jako svůj úkol, který mu dal Bůh. Rabušicovy názory jsem popsala proto, že se domnívám, že ukazují na sobeckost v myšlení, které má skutečně mnoho dospělých lidí v České republice. Jak si mají potom připadat věřící rodiče, kteří vychovávají tři nebo čtyři děti? Jako ekonomičtí negramoti? Nebo jako nezodpovědní lidé, kteří zanedbali antikoncepci? Nebo

---

¹⁰ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?*, s. 9-19

jako naivkové, kteří to ani neumí? Chci tím říci, že v sobecké společenské atmosféře, kterou Rabušic popsal, se krize současných rodin – neochota přivádět na svět a vychovávat děti – dotýká i rodin věřících.

1.2 Vztah dětí k rodině z vývojově psychologického pohledu

Každá osobnost, ale i také jakákoliv rodina, prochází různými vývojovými a životními etapami. Každý jedinec v rodině zaujímá své určité a nezastupitelné místo. Má různé povahové rysy, nálady a šance, možnosti vzdělání, způsoby prožívání svého života, uctívání tradic či odpor k nim. Vývoj jedince vlastně znamená určitý průběh, děj, ve kterém dochází k viditelným a zřetelným změnám. Můžeme říci, že od početí až do smrti člověka je jeho vývoj neustále v pohybu. Všechno to, co se týká celoživotního vývoje a rozvoje, formování a perspektiv psychiky a osobnosti, nazýváme biodromální psychologií.

Životní cesta začíná početím. Prenatální tělesný vývoj je dobře popsán a dá se díky moderní technice sledovat při životních procesech a projevech dítěte v mateřském lůně. Průběhem organogeneze je vyvíjející se jedinec zvláště citlivý na všechny možné škodlivé vlivy, které by mohly vést ke znetvořením (malformacím). Dítě je totiž takový „parazit“ matky: z matčiny krve dostává placentou a pupeční šňůrou všechny potřebné živiny a do ní opět vylučuje všechny odpad, nepotřebné zplodiny látkové výměny. Už jako zárodek se začíná připravovat na samostatnou existenci – tepe srdce, játra vylučují žluč, střeva se začínou hýbat a mozek se postupně ujímá řídicí funkce, plíce se proplachují plodovou vodou. Děvčata a chlapci se v tomto stadiu odliší nejdříve vnitřními orgány – vaječníky či varlaty – a později vnějšími pohlavními znaky. Objeví se rozdíly v tom, jak funguje mužský a ženský mozek, souvisí to se specializací mozkových hemisfér, která je u každého pohlaví poněkud odlišná. I svaly se začínají „rozvíčovat“, plod v pátém měsíci už kope. Plod reaguje na svět kolem sebe. Nejdříve v matčině těle, plodové vodě, ale poté i v širším světě. Už v zárodku jsou pozorovány náznaky úchopových pohybů. Plod reaguje na změnu polohy, na tlak, na bolestivé podněty, dokonce i na zvuky a světelné záblesky,

kteře vidí skřze stěnu dělohy a břišní stěnu matky, reaguje i na chutě z plodové vody. Plod je prokazatelně schopn se učit a vytváří podmíněné reflexy. Zaujímá svou pohodlnou polohu a dovede matku přimět ke změně polohy. Každý plod má svůj „temperament“. Při komunikaci mezi matkou a dítětem plodem jsem zřejmé biochemické mechanismy: na matčin úlek reaguje kopáním skřze vyplavení matčina adrenalinu do placenty, nebo při zapálení cigarety plod reaguje neklidem, avšak působení hudby navodí duševní i tělesnou pohodu. Vztah mezi matkou a dítětem musí zahrnout tělesnou pohodu, uvolněnost a radostné vzrušení, které se projeví v jeho životě. Porodem se dítě dostane do nového prostředí, proto je důležité, aby žena i dítě byli v pohodě. Bezbolestný porod, něžný porod je aktuálním tématem dneška.¹¹

Pro rozvoj plodu je důležitá neustále se rozvíjející interakce s matkou. Funkci komunikační mezi nimi plní placenta a to fyziologicky - krví (převážně prostřednictvím hormonů), ale i smyslově: to jsou dotyky a zvuky, masírování břicha, změna polohy, hlas matky a emocionálně: spojení s rozumovým postojem matky. Plod je připravován na přežití a k interakci se zevním světem. Je aktivní, kontroluje prostředí, reaguje na podněty. Porodem je život dítěte i matky zásadně ovlivněn. Dítě se musí na nové prostředí adaptovat- dýchání plícemi, přijímání potravy ústy, stabilizace teploty. Spolu s novorozencem se adaptují i jeho rodiče na nově vzniklou událost. Porod jako společný prožitek mezi manželi – rodiči prohlubuje vzájemný citový vztah. Příjemná pro matku i dítě je metoda rooming-in (kdy je dítě s matkou ve společném pokoji) pro upevnění emočních pout.¹²

Tento první rok je považován za nejdelší, protože se toho v lidském životě nejvíce přihodí a je spojen s nejrychlejším vývojem tělesným i duševním oproti dalším rokům. Zvládnutí pohybu v prostoru, někdy i chůze, manipulace s předměty, poznávání hmatem, zrakem i sluchem, významný inteligenční vývoj, řečová komunikace a hlavně mezilidské vztahy, to vše znamená pro jedince v kojeneckém věku a pro jeho organismus, že je nejzranitelnější a nejovlivnitelnější v kladném i záporném smyslu. Vycházíme zde z toho, že

---

¹¹ Srov. ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 69-73

¹² Srov. VAŠUTOVÁ M. a kol. *Základy biodromální psychologie*, s.85-93

zdrojem iniciativy je především dítě samo. Vrozená výbava, vrozené reflexy, smyslové vnímání, získávání vlády nad svým vlastním tělem a kojenecká lokomoce s ovládnutím ruky, jsou významnými aspekty ve vývoji dítěte potřebné pro jeho zdárný vývoj a rozvoj. Nepodmíněné reflexy se zdokonalují a získávají přizpůsobivost, podmíněné reflexy se vytvářejí už v prenatálním životě, záměrné jednání, odlišení prostředku a cíle, udržení představ v mysli, trvalost předmětů si už dítě plně uvědomuje. Úsměv a vokalizace poukazují na vzájemnost v rozhovoru a očekávání odpovědi. Matku si dítě pravidelně připoutává, též vzniká pouto k domovu, strach z cizích lidí a další citové vztahy. Kojenec postupem času zjišťuje, že žije, neurčité MY se změní na JÁ – TY, částečně chápe Dobro a Zlo, potřebuje naději a důvěru. Separační hry jsou výrazem toho, že se citově osamostatňuje od matky. Prototypem celé řady dalších lidských činností a prožitků = receptivní chování - je přijímání potravy. Erikson mluví o základní důvěře: „*Svět je v podstatě dobrý, je dobré narodit se a žít v něm – tato důvěra je základem spirituality, niterného náboženského života.*“ Chvíle kojení jsou pro dítě hlavními událostmi dne. Z toho vyplývá, že „*kojení je základní školou sociálního kontaktu a svobodného receptivního vztahu.*“¹³

Malé dítě je buď uspokojeno: pravidelné nenucené krmení, pohodlného zavnutí, včasná výměna plen, něžné očištění, nerušený spánek, možnost protažení svalů občasným rozbalením; anebo se projevuje nespokojeně: hladové, žízňivé, intenzivní počitky světla, hluku, chladu, nešetrné ošetřování. Zažívaná libost se projeví příchylností, podrobností a láskyplným vztahem. Pocity nelibosti naopak upevňují strach, zlost a vzpurnost. Novorozenec pohyby a zvuky tímto „promlouvá“ k okolí. Podněty přijímané ve spojení s vnímáním prožívá i formou neverbální komunikace. Separační úzkost, sociální aktivita a příznaky neurotizace patří také k projevům dítěte. Důležité je dítěti zabezpečit klidný spánek, podněty pro jeho smysly – sluch, zrak, paměť, rozvoj prožívání.¹⁴

---

¹³ Srov. ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 75-100

¹⁴ Srov. ČAČKA O. *Psychologie dítěte*, s. 38-45

Vidíme, že první rok života dítěte v rodině se odehrává zejména jako úzký kontakt mezi ním a matkou, i když se začíná pomalu uvolňovat. Dítě vnímá i nejbližší členy rodiny – otce, sourozence, babičky a dědečky. Ale z nich všech má největší význam matka.

Nejvýznamnějším projevem batolete je autonomie, samostatnost. Netýká se pouze lokomoce (pohybu v prostoru), ale i práce ruky – tužka, oblečení. Kojenec rozumí pokynům, ale batole již umí skládat slova do vět. Chápe, že každá věc má jméno. Oblibu získávají první hry – smyslové, pohybové či napodobivé. Hry slouží k zaujetí a zábavě, připravují dítě na práci, citovému vyrovnávání se se skutečnostmi, budují svět fantazie, samostatnosti při řešení situace a osamostatňování. Kojenec myslel jen to, co viděl. Avšak batole umí myslet v představách, rozpoznává pojmy. Společenský život batolete umožňuje zlepšená pohyblivost, uvědomění si rodinné identity, dítě v rodině zřetelně projevuje své city, soucit, solidaritu, soupeřivost, ctižádost. Důležitou závislostí je stále vztah k rodičům, zejména k matce. Batolata jsou psychicky dosti odolná. Zdůrazňuje se dále časný výcvik k udržování čistoty, někdy se v té souvislosti vyskytují konflikty. Batole si výrazně uvědomuje své JÁ a projevuje se svou vůlí NE a NECHCI! Je důležité pochopit jeho chování a nenutit dítě, aby dělalo to, co odmítá. Dva ze základních způsobů činnosti člověka ve světě, podle Eriksona, je prosazovat vlastní vůli a podle ní něco držet, nebo pustit, až i násilně odstrčit a to proniká do vzájemných vztahů. Patří sem vnitřní konflikt (autonomie) a zahanbení a pochybnost. Řešením je přijetí řádu a pochopením jeho platnosti i mimo rodinu.¹⁵

Svět předškoláka je kouzelný, má živost a odvahu fantazie, je to věk tisícínásobného *Proč?* Rozvíjí se tělesný vývoj a pohyblivost, mezi dětmi jsou již zřetelné tělesné individuální rozdíly, i když mozek v předškolním věku ještě podstatně dozrává. Nastupuje matematika, dítě rozlišuje určité vztahy, jen pokud je pro ně zralé. Dítě musí učení bavit. Vývoji řeči pomůžeme komunikací, čtením pohádek, odpovídáním na otázky. U těchto dětí se dá měřit inteligence pomocí

---

¹⁵ ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 101-118

inteligentních testů skrze individuální rozdíly. Obecně je však myšlení vlivem kognitivního egocentrismu ještě antropomorfní (připodobňující), zvědavostí dojde až k otázkám o světě a lidském životě. Dítě mezi dětmi je spokojenější s pomocí promyšlené pomoci dospělých, střídá role, využívá vcítění se ke společenskému manévrování mezi vrstevníky, umí hrát roli soupeře, snaží se dosáhnout rovnováhy mezi soupeřením a spoluprací. Nejdůležitějším projevem předškoláka by měla být hra. Rozšiřuje se repertoár her: hry na písku, prohlížení obrázků, námětové hry, objeví se i hraní si s „imaginárním společníkem“. Hrou si dítě pomáhá z duševní tísně, vyrovnává se se strachy, zmatky, smutky a konflikty. U dívek oblíbenými hračkami jsou panenky a u chlapců hračky technického rázu a zbraně. Zbraň je tradiční pro úlohu muže bojovníka, je nutno kultivovat postoj ke zbraním. Agresivitu zvyšují přísné, bezcitné tělesné tresty a špatný příklad rodičů: hádky a násilí. Dítě kreslí stejně samozřejmě, jako my mluvíme. Nezbytné pomůcky dítěte pro jeho vývoj jsou různé námětové kresby, barvy, nůžky, plastelína. Prostřednictvím pohádky přejímá nejstarší dědictví své kultury (i s jeho problematickými či temnými prvky) a naslouchání má podobný citový význam jako hra. Vývoj svědomí u školáka souvisí s pochvalou a pocitem zahanbení, uvědomění si pocitu viny. Svědomí je zpočátku negativní – zákazy. Obsah svědomí bývá v tomto věku dosti náhodný a různorodý a souvisí se soustavnou mravní výchovou v rodině, i v souvislosti s náboženskou výchovou. Je sice heteronomní, to znamená, že příkazy přicházejí od vnějších autorit. Dítě může mít i nadměrně citlivé svědomí, ale je také zároveň realistické (platí jen provedený čin, ne pohnutka). Podporou vývoje dětského svědomí je zvláště náročný úkol, ale s poskytnutím identifikačního modelu (příležitostná ukázka vlastního mravního jednání a rozhodování). Vlivem odměny v podobě lásky za žádoucí chování a trestu za nežádoucí chování je, že takové projevy potlačíme. Předškolák je společenský, ale potřebuje pocítit bezpečí v rodině. Tradiční výrazný protiklad mužské a ženské role v osobách rodičů usnadňuje dětem orientaci ve světě i v sobě – identifikuje se s rodiči. Je to pevná a trvalá vazba ovlivňující život dítěte vštěpováním toho nejlepšího či nejhoršího z osobnosti rodičů. Sexuální identita, přání zastávat roli rodiče je víceméně zákonitý průběh

zdravého vývoje, souvisí s tím i nová vlna zájmu o pohlavní orgány. Je nutno děti naučit rozpoznat význam slova nahota, aby nebyly ovlivněny tom smyslu, že sexualita je něco špatného.¹⁶

Vidíme, že vazba dítěte na matku se v tomto období sice dále uvolňuje, ale přítomnost a působení obou rodičů v životě dítěte dostává nový význam. Dítě je prostřednictvím rodičů uváděno do řádu světa a společnosti, v níž vyrůstá, rodiče kultivují jeho svědomí a vytvářejí zázemí, do kterého se dítě může rychle vrátit ze svých výletů za hrou s jinými dětmi. To všechno platí, když fungují dobře vztahy v celé rodině. Říčan však uvádí, že dnešní děti strádají nedostatkem pevných citových vazeb, vlažností, chladem, nedostatkem řádu a smyslu v rodině.

Období školáka nazvané Říčanem střízlivý realista je radikální životní změnou. Začíná školní docházka, rozumový rozvoj, učení, školní práce a povinnosti, nároky na kázeň, úsilí o výkon ve skupině. Je to období oproti předškolákovi celkem klidné, nebouřlivé a šťastné. Tělesný vývoj školáka je obdivuhodný, růstem a váhou jsou děvčata i chlapci skoro stejní. Mozek roste, kolem desíti let se růst zpomalí, budou se zdokonalovat spojení mezi buňkami. Výkonnostně jsou děti nadané, rychle regenerují síly, umí používat velké svaly při jízdě na kole, házení míčem, skákání. Postavení v kolektivu je pro ně důležitou součástí pomoci k růstu síly a zdokonalování hrubé motoriky. Pohyby drobných svalů jsou ještě nepřesné, třeba při psaní a ve smyslovém vnímání je potřeba také zlepšení. Nové myšlenkové obraty jsou postupem doby běžnou rutinou, logické třídění a řeč se zdokonaluje rychleji. Naučením se čtení se otevírá dětem svět knihy, a to znamená vývojový skok. Vzhlížení k autoritě je důvěryplné. Inteligence školáka se může měřit pouze vzhledem k věku. Školák se ve škole učí věci, jejichž smysl zatím plně nechápe nebo jejichž smysl je vzdálený, musí se soustředit, tlumit impulzy ke hře, ke kontaktu s jinými dětmi a prát se s překážkami, s nezdarem, přijmout učitele, který kontroluje a hodnotí. Tím se vyvíjí celoživotní vztah ke vzdělanosti. První politickou zkušenost udělá

---

¹⁶ Srov. ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 119-143

dítě ve školní třídě pomocí psychologie hordy, tato horda se však postupně strukturalizuje a nakonec dospívají děti ke kamarádské solidaritě. Dítě experimentuje s různými „tvářemi“ kvůli autoritě a vlivu třídy. Velký prvek je stále solidarita a soutěživost. Školák se většinou snadno druží, je extravertní, orientován navenek. Cestou pochybností lze dospět k pevnému přesvědčení. Škola zabírá velkou část dne, ale zároveň vzniká nový prostor, a to volný čas. Je zde místo pro hru, dítě věrně napodobuje skutečnosti, imponuje mu technika, dívčí hry s panenkou-děťátkem jsou promyšlenější a plánovitější, stolní hry, skupinové hry a sportovní hry jsou důležitými prvky ve vývoji morálky, také čtení bychom měli podporovat. Vznikají stejnopohlavní skupiny, které jsou tréninkem na dospělé společnosti.

Důležitými senzory jsou stále pro školáka: matka jako živitelka, s otevřenou komunikací a upřímností, a otec, který umí věcněji ocenit výkony a úspěchy, důrazně, přísněji domlouvá, případně trestá. Tělesný trest sice školáka pokořuje, je nutný jen v málo případech, důležitější je vlastní příklad a vysvětlení. Sourozenská rivalita je významná pro vytváření přirozených koalic pro život v dospělosti. Rodina by měla fungovat jako celek, lidské vztahy jsou přednější než výkon a prestiž, rodina je takový nástupní prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti, vzájemnosti – rozvíjí se zde tzv. mutualita. Vývoj dětí poškozuje nepřítomnost otce, kdy dítě vychovává osamělá matka. Říčan uvádí, že přitom každý pátý školák v České republice žije v neúplně rodině.

Hlavním vývojovým úkolem školáka by měla být práce, která má a může být radostí, tvorbou, ctí, tím, co lidi navzájem spojuje, co dává jejich životu smysl, čím sami sebe vytváříme a přetváříme. Ve vztahu k práci školáka odlišíme: prostou zálibu ve vykonávané činnosti, očekávanou odměnu, bezprostřední užitečnost práce, vědomí vzdáleného cíle, hrdost technického věku, virtuozytu práce, příležitost k soutěži, smysl pro spolupráci a pracovní disciplínu. Všechny vyjmenované složky tvoří v psychologii dospělého i dítěte celek,

strukturu. Některé složky jsou u jednotlivců slabší nebo silnější a poté také z tohoto vyplývají postoje jedince k životu v dospělosti.¹⁷

Vidíme, že v tomto věku zabere dítěti velkou část života škola. Jde nejen o čas, který zde dítě tráví, ale i o vztahy, které zde navazuje a o nové velké téma: úspěch v učení a úspěch ve skupině stejně starých dětí. To neznamená, že pro dítě ztrácí význam vztahy k jeho vlastní rodině. Naopak. Doma, v rodině cítí zázemí. Může se mu zde dostat útechy, porozumění a podpory, když zažije nějaký nezdár. Nebo naopak mohou příliš přísní rodiče v dítěti zvýšit pocity strachu ze školy a vůbec ze světa. Stačí, aby špatně odhadli jeho skutečné možnosti. To všechno má vliv i na jeho vztah k vlastním sourozencům.

Nejzajímavější období života ať již z proměny tělesné či rozumové je přeměna dítěte v dospívajícího. Nejenom vzhledem k pohlavnímu a tělesnému dospívání, ale i rozumovým vývojem. Dospívající hledá sám sebe, hledá svou individualitu, rozhoduje se o volbě povolání, ve škole musí zvládnout změněný způsob výuky týmem učitelů, citově dospívá a dobrou známkou počátku právní zodpovědnosti je i vlastní občanský průkaz na konci tohoto období. Psychologicky se pubescent stabilizuje, zklidní ve vývoji. Zde jsou individuální rozdíly zvláště výrazné. Výrazné jsou individuální rozdíly také ve způsobu trávení volného času nebo ve vztazích k opačnému pohlaví. V rozumovém vývoji dospívající zvládají „myšlení o myšlení“, formální logické operace. Dospívající mají tvořivé nápady, někteří jsou velcí čtenáři, jiní hrají bojové hry, milují tajemství a hry na tajemství. Časté jsou v tomto věku výbuchy destruktivního chování, a to vzhledem k práci hormonů. Dospívající jsou často podrážděni i citové, do napětí se zde dostává sebekontrola versus citová bezprostřednost. Aby přijal pubescent svou tvář, k tomu mu napomohou zejména rodiče citovým a citlivým chápáním, ne ironií a příkazy a zákazy. Musí z nich být cítit hlavně jistota v láskyplné péči bez výčitek. Osamostatňování od rodičů v pubescenci bývá bolestné, vyúsťuje často v pubescentní negativismus. Pozor na tresty ze strany rodičů, je na ně obzvláště citlivý. Pubescentní vzpoura je normální stadium

---

¹⁷ Srov. ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 145-167

a má svůj vývojový smysl. Rodiče se v této době vůči dospívajícímu dítěti mohou dopustit řady chyb. Mohou ho trestat tak, že jeho vzpoura je překryta vynucenou poslušností, nebo se naopak s dospívajícím dítětem a jeho chybami vůbec nijak nezabývají, takže se není proti čemu bouřit, a nebo rodiče vítají každý samostatný projev. Svoboda je pro pubescenta vysokou hodnotou, je nebezpečné páčit z něj jeho tajemství, i když právě ta mohou v sobě nést značná rizika. Vztah k vrstevníkům vyvěrá z rozdílu mezi formální a neformální autoritou. Dospívající touží po věrném kamarádovi, ne vždy však naváží přátelství se skutečně dobrým kamarádem. První zamilování je platonické a první láska je často náhlá. Sexualita otevírá problém masturbace. I zde se mohou pro dospívající dítě skrývat různější rizika. V zásadě však platí, že vzpoury proti starému ve jménu nového jsou v tomto věku běžné.¹⁸

Vidíme, že v tomto věkovém období dospívá vztah dítěte k rodičům a k vlastní rodině do velmi riskantního období. Z Říčanova výkladu plyne, že dospívající děti prožívají silně svoje nové vztahy k okolí, zejména k novým přátelům a ke svým láskám. Současně ale mohou narazit na poměrně nebezpečné situace spojené s kouřením, alkoholem, drogami, atd. Rodiče jsou ve velmi obtížné pozici. Mají v tomto období poskytnout dospívajícím dětem dostatek citu a citlivého zacházení, nemohou ale nevyjádřit svůj nesouhlas, jestliže se dospívající dítě vydává do riskantních či nebezpečných vztahů a situací. Navíc, jestli až dosud platilo, že jsou pro dítě vzorem, který je hodný následování, nyní se chce dospívající vůči nim vymezit, chce se od nich odlišovat, považuje je často za staromódní nebo přinejmenším za ty, kteří mu nemohou rozumět. Rizika současné společnosti jsou přitom velká a dospívající se může vydat na nebezpečně kluzkou plochu. Ve světě kolem sebe se setká s novými hodnotami, které nezažil v rodině a které jsou proto pro něho velmi lákavé. Je snadné říci, že rodiče mají mít přehled o tom, s kým se jejich děti stýkají a co dělají ve svém volném čase. Jak ale mají své dospívající děti přesvědčit třeba o hodnotě tradiční křesťanské víry, když dospívající dítě se v kostele nudí, vyhýbá se hodinám náboženství a touží trávit nedělní dopoledne se svým nejlepším kamarádem,

---

¹⁸ Srov. ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 169-189

který je ovšem nevěřící? Takových situací zažívají rodiče dospívajících dětí desítky. Znamená to pro ně: dát dospívajícímu dítěti svobodu, ale zavázat ho také jeho vlastní odpovědností. Dospívající dítě se začíná blížit stavu, v němž s ním budou rodiče v partnerském vztahu. Ale dosud tomu tak zcela není.

Mládí a dozrávání je nejkrásnější věk jedince. Citlivější vnímání vzhledu, vývoj a přetváření se na muže a ženu mnohdy jednotlivce zaskočí. Proto nestíhá, honí ho čas, důležitá bývá četba a uvědomuje si dramata života s tanečními, aktivním sportem, hudbou, divadlem a sebevzděláním. Sexuální zkušenosti a nehotovost kulturní normy bývají rozporem pro adolescenta. Uvědomuje si dobro-zlo-spravedlnost a morální jednání, které napomůžou v obnovení pozitivního vztahu k rodičům. Adolescence je totiž vrcholem osobního zápasu o identitu.¹⁹

---

¹⁹ Srov. ŘÍČAN P. *Cesta životem*, s. 191-228

2 Křesťanská rodina

Položíme-li si otázku, co je to křesťanská rodina, ukáže se nám několik směrů pohledů a vysvětlení. Rodina je především společenství nejméně dvou vzájemně smýšlejících lidí, kteří se rozhodnou společně žít a prožívat současně společné chvíle. Naplněnou rodinou se však stává až tehdy, když se naplní podstata rodiny, a to narození dítěte. Nyní už můžeme hovořit o právoplatné rodině s určitými právy a zároveň určitými povinnostmi. Pokud je dětí více, jen se tím její podstata upevňuje a naplňuje. Křesťanská rodina se skládá ze společenství osob, které žijí na křesťanském základě, dodržují Boží přikázání a žijí podle nich a podle Božího řádu, který mají předurčený k naplnění smyslu a podstaty funkce celého lidského života.

Jak plyne z novozákonních textů, můžeme se domnívat, že i když se v nich nehovoří přímo o rodině jako o „domácí církvi“, jednoznačně se ukazuje, že pro rozvoj Církve, prohlubování svátostného života křesťanského společenství i pro evangelizační poslání Církve, patří křesťanské rodině nezastupitelná úloha. Na druhé straně výroky církevních otců prvních století křesťanství hovoří o tom (Jan Zlatoústý), že křesťané v prvních stoletích viděli a chápali rodinu v eklesiálním rozměru jako „domácí církev“. Je to manželsko – rodinné společenství, které je specifickým prostorem s realizujícími základními funkcemi, skrze něž se Církev uskutečňuje, realizuje, zviditelňuje - jako znak Krista ve světě. Kristova Církev uskutečňuje ve světě své prorocké, kněžské a královské poslání. Křesťanští manželé mocí Kristova spojení do jednoty dvou jsou viditelným znakem neviditelného svazku Krista s Církví. Slovy Benedikta XVI.: *„...abychom na cestě lidského dozrávání udělali pokroky, tak nás Církev učí respektovat a podporovat nádhernou skutečnost nerozlučitého manželství mezi mužem a ženou, které je mimo jiné začátkem rodiny. Proto je uznání a pomoc jedna z nejdůležitějších služeb, které dnes můžeme nabídnout pro všeobecné dobro a skutečný pokrok lidí a společnosti a zároveň nejlepší zárukou*

*k zabezpečení důstojnosti, rovnosti a pravé svobody lidské osoby. V tomto smyslu chci zdůraznit důležitost a kladnou úlohu, kterou konají nejrůznější církevní rodinná sdružení ve prospěch manželství a rodiny. Proto vyzývám všechny křesťany, aby upřímně a oddaně spolupracovali se všemi lidmi dobré vůle, kteří si uvědomují svou zodpovědnost ve službě rodiny, aby sjednotili síly a ve správné různosti iniciativ přispěli k podpoře pravého dobra rodiny v současné společnosti.*²⁰

2.1 Křesťanská rodina z pohledu římskokatolické církve

V dokumentech 2. vatikánského koncilu se hovoří o manželství a rodině v dnešním světě jako o nezbytném lidském a křesťanském společenství, od kterého se odvíjí spokojený život každého jedince. Je to především křesťanská radost, která spolu s podporou lásky a úcty k životu vyvěrá v harmonii do společného manželského a rodičovského soužití. Není tomu ale všude, v dnešní společnosti je mnoho svodů – například mnohoženství, a nešvarů – například rozvody. Znesvěcení manželské lásky je důsledkem sobectví, rozkošnictví a nedovoleného zasahování do plození. V současné době je ve společnosti mnoho zmatků jak po stránce hospodářské, tak společensko psychologické, tak i prostě občanské. Ve světě existují problémy způsobené nadměrnou přelidněností. Lidé z toho pociťují úzkost, která narušuje svědomí. Ale můžeme říci, že odolnost manželské a rodinné instituce jako takové, se prověřuje rozmanitými způsoby, které společnost v současné době přináší. Církevní nauka v tomto bodě má posílit a poučit křesťany, jak se postavit na ochranu posvátného svazku manželství. Důvěrné společenství, kterým zajisté manželství je, Stvořitel založil na základě uskutečněné manželské úmluvy, která spočívá na neodvolatelném osobním souhlasu obou manželů.²¹

Manželství, jakožto lidský úkon, je posvátný svazek pro dobro manželů, potomstva i společnosti a nezávisí na lidské libovůli. Sám Bůh ukazuje původ a

---

²⁰ Srov. *Manželstvo ako inštitúcia*, s. 105-120

²¹ Srov. *Druhý vatikánský sněm Dokumenty*, s. 586-591

význam tohoto svazku s určitými cíli a směry, které rozvíjí jednotlivce, rodiny i jejich úděl. 2. vatikánský koncil odkazuje na význam manželství: ke směřování k plodnosti, výchově a zachování lidského rodu. Muž a žena se stávají v manželství „jedním tělem“ (Mt 19,6). Kristus Pán ve vztahu k církvi požehnal ve svátosti manželství věřícím manželům tak, aby zůstali spolu v jednotě a lásce, oddanosti a věrnosti. Zde je namístě působení církve k usměrnění a obohacení manželů, manželství se stává zvláštní svátostí k naplnění manželského a rodinného úkolu směřovaného k vzájemnému posvěcení, ke své vlastní dokonalosti a tedy k společné oslavě Boha. Rodiče předstupující příkladem a rodinnou modlitbou před děti naleznou snadněji cestu lidskosti, spásy a svatosti. Tento vztah pak splní rodičovské výchovné náboženské povinnosti. Děti, které jsou součástí živého těla rodiny, přispívají k posvěcení rodičů. Vděčnost, úcta a důvěra dětí k rodičům oplatí jejich péči ve stáří či nemoci. Až vdovství může pokračovat k dalšímu manželskému životu. Rodina se nemá uzavírat před ostatními, ale sdílet s nimi své duchovní bohatství. Křesťanská rodina má základ v manželství jakožto obrazu lásky mezi Kristem a církví. Tento obraz naplňuje také vzájemnou manželskou láskou spolu s plodností, jednotou, věrností a také láskyplnou spoluprací všech členů. Manželská láska vychází z Božího slova. Tato láska ač lidská, je svobodná, dobrovolná, dodává svým tělesným i duševním projevům zvláštní důstojnost, je povýšena na manželské přátelství. Kristus Pán proměnil tuto lásku zvláštním darem své milosti a lásky. Láska spojená lidskými a božskými hodnotami, vede manžele ke svobodně darovanému obdarování po celý život a svou velkodušností se láska zdokonaluje a roste. Není to bezvýznamná mizivá erotická náklonnost. Úkony lásky jsou hodnotné pro obdarovávající se manžele. Tato láska je nerozlučitelná slibem věrnosti. Jednota spočívá v rovnoprávné důstojnosti pro muže i ženu, ctností směřuje k svatému životu v lásce, velkodušnosti, duchovní oběti a modlitbě.

Pravá manželská láska se projeví na veřejnosti tak, že křesťanští manželé věrně, společně s láskou vychovávají své děti a obnovují své manželství a rodinu kulturně, psychologicky a sociálně. Rodiče poučují včas mládež o důstojnosti,

úloze a uskutečňování manželské lásky, aby mladí lidé nabyli úcty k čistotě a přešli vhodně od zasnoubení k sňatku.

Manželství a manželská láska jsou zaměřeny svou povahou k plození a výchově potomstva. Děti jsou pro rodiče darem a přispívají k jejich blahu. „*Není dobře, aby člověk byl sám.*“ (Gen 2,18) Bůh požehnal muži a ženě a dal jim zvláštní účast na stvoření formou: „Rozplozujte se a rozmnožujte se.“ (Gen 1,28). Správné pěstování manželské lásky s celým rodinným životem pak směřuje s láskou Stvořitele ve spolupráci s ním na obohacení rodiny. Manželé svou výchovou zprostředkovávají dětem lásku Boha. I všechna další rozhodování manželů s ohledem na dobro své i svých dětí, hmotné i duchovní zabezpečení prospívá rodině, společnosti i církvi. Zde se řídí manželé především svědomím podle Božího zákona, obětavostí a odpovědnou péčí o děti a tím oslavují Stvořitele v Kristu.

I neplodná manželství mají smysl života v hodnotách, které manželé uskutečňují a v uchovávání jeho nerozlučnosti. Soulad mezi manželskou láskou a úctou k lidskému životu je závislý na důvěře mezi manžely a na okolnostech, pokud nehrozí nebezpečí ohledně výchovy dětí a odvaha k dalším. Církev připomíná, že mezi Božími zákony a manželskou láskou nemůže být rozpor. Bůh svěřil lidem uchování života, nesouhlasí s potratem a usmrcením nemluvňat. Je důležitý soulad mezi manželskou láskou a odpovědným způsobem života, mravnost souvisí s ctností manželské čistoty.

Rodina je školou lidství. Láskyplná shoda srdcí, dorozumění manželů a spolupráce rodičů při výchově dětí jsou nezbytné. Matka v rodině při výchově malých dětí má důležitou úlohu a nemusí přitom zanedbávat společenský vzestup. Děti se mají vychovávat zodpovědně, aby se v dospělosti chovaly bezúhonně, s posvátnou úctou k založení vlastní rodiny. Rodiny s bohatými mezigeneračními vztahy, moudrostmi, právy, zvyky a postoji jsou dobrým základem pro společnost. Zákonodárství by mělo být podporou a výpomocí rodinám. Zde je důležitý aspekt křesťanského smyslu věřících, moudrost a znalosti. Vědci a ostatní odborníci by měli společně studovat a objasňovat

podmínky pro mravné řízení porodnosti. Kněží mají být vzděláni v otázkách manželství pro podporu rodin a manželství pastoračně. Měli by pomáhat, posilovat, upevňovat křesťanská manželství skrze Boží slovo. A manželé jako žto obraz Boha živého by měli tvořit společenství s láskou, stejným myšlením následovat Krista v radosti i v utrpeních.²²

Myšlenky 2. vatikánského koncilu ještě doplňuji o několik článků z Katechismu, v nichž je shrnuto to nejdůležitější pro chápání křesťanské rodiny římskokatolickou církví:

„Svatý Pavel říká: „Muži, každý z vás ať miluje svou ženu, jako Kristus miloval církev... Toto tajemství je veliké; mám na mysli vztah Krista a církve“ (Ef 5,25.32)

Manželské smlouvě, kterou muž a žena uzavírají mezi sebou důvěrné společenství života a lásky, položil základy Stvořitel a vybavil ji jejími vlastními zákony. Svou povahou je zaměřena na dobro manželů stejně jako na plození a výchovu dětí. Kristus Pán ji u pokřtěných povýšil k důstojnosti svátosti.

Svátost manželství je znamením jednoty Krista a církve. Dává manželům milost milovat se láskou, jakou Kristus miloval církev; milost svátosti tak zdokonaluje lidskou lásku manželů, upevňuje jejich nerozlučitelnou jednotu a posvěcuje je na pouti k věčnému životu.

Manželství se zakládá na souhlasu těch, kteří uzavírají manželskou smlouvu, to je na vůli se navzájem a definitivně odevzdat jeden druhému s cílem žít společenství věrné a plodné lásky.

Protože manželství zařazuje manžele do veřejného životního stavu v církvi, je třeba, aby se slavilo veřejně v rámci liturgického slavení, za přítomnosti kněze (nebo kvalifikovaného svědka církve), svědků a shromáždění věřících.

Jednota, nerozlučitelnost a otevřenost k plodnosti jsou podstatné pro manželství; polygamie (mnohoženství) je neslučitelná s jednotou manželství;

---

²² Srov. Druhý vatikánský sněm Dokumenty, s. 588-596

rozluka odděluje, co Bůh spojil; odmítání plodnosti zbavuje manželský život „nejvzácnějšího daru“, dítěte.

Nový sňatek rozloučených, dokud ještě žije právoplatný(á) manžel(ka), porušuje Boží plán i zákon, kterému učil Kristus. Tito znovu oddaní rozloučení nejsou odloučení od církve, avšak nemohou přistupovat k přijímání eucharistie. Budou žít svůj křesťanský život zvláště tím, že budou vychovávat své děti ve víře.

Křesťanský rodinný krb je místem, kde se děti poprvé dovídají o víře. Proto je rodinný dům právem nazýván „rodinnou církví“, společenstvím milosti a modlitby, školou lidských ctností a křesťanské lásky.“²³

2.2 Křesťanská rodina z pohledu českobratrské církve evangelické

I českobratrská evangelická církev vyjadřuje svůj vztah k manželství a k rodině. V této církvi je však toto společenství viděno poněkud odlišně než v římskokatolické církvi. Evangelický katechismus to vyjadřuje ve zvláštním článku:

„Manželství a rodičovství patří k přirozeným vztahům, které navazuje většina lidí. Křesťané je však chápou a žijí v nich z hlediska své víry. Každého člověka – tedy i své rodiče, sourozence, svého životního partnera a děti – přijímáme jako dar od Boha. Pro život v rodině nám Bůh dává požehnání, úkol i řád. V rodině nehledáme především svá práva ani nemyslíme na to, jaké k nám mají druzí povinnosti, ale učíme se spolu žít podle Božích rádu ve vzájemné úctě a věrnosti. Vrcholné naplnění lásky však nehledáme v lidských vztazích, ale v Ježíši Kristu, který za nás obětoval svůj život a slíbil, že nás nikdy neopustí. To nám pomáhá, abychom od lidských vztahů – které nikdy nemohou být dokonalé – nečekali víc, než nám mohou dát. Od Boha přijímáme lásku, z které čerpáme nejen v rodině, ale i v ostatních vztazích. Křesťané chápou rodinu jako malou církev, kde za sebe navzájem nesou odpovědnost, učí se odpouštět, snášet chyby druhých a přijímat jejich napomenutí. V křesťanské rodině nemá mít poslední

---

²³ Katechismus katolické církve, s. 419-420

slovo ani otec ani matka ani společná vůle všech, nýbrž autorita Božího slova, kterému se rodina společně podřizuje. V rodině, kde všichni nejsou křesťané, je úkolem věřících přinášet do rodiny dar vzájemného porozumění, obětavosti a naděje a nezneužívat svou víru k prosazování vlastních názorů a cílů. Úkolem rodičů je pečovat o děti, které jim Bůh svěřil, po stránce materiální i duchovní. Cílem výchovy je naučit děti samostatnosti a osobním příkladem je přivést k tomu, aby začaly Boha poslouchat z vlastní vůle. Rodiče učí své děti poslušnosti tím, že sami poslouchají Boha. Poslušnost, kterou si od dětí vyžadují, nesmějí zneužívat k prosazování vlastní vůle a sobectví. Smyslem poslušnosti je ulehčit dětem nedostatek zkušeností při rozhodování a postupně je připravit na to, aby dovedly unést břemeno vlastní odpovědnosti. Úkolem rodičů je umožnit dětem postupný růst k dospělosti. V tom jim velmi pomáhá prohlubující se vztah jejich dětí k Bohu. Bez vědomí vlastní odpovědnosti před Bohem je skutečná dospělost neúplná. Konflikty a rozdílné názory v rodině je nejlépe řešit co možná otevřeným rozhovorem a svobodnou výměnou názorů a zkušeností. Jestliže nedojde k dohodě a sblížení stanovisek, je třeba přiměřeně věku a okolnostem posoudit, do jaké míry mohou již rodiče ustoupit a nechat rozhodnutí na dětech. Pokud je to možné, je třeba se při prosazování poslušnosti vyhnout násilí a jakémukoli pohrdání. Ke zdravému životu v rodině patří schopnost unést vzájemnou kritiku a nestydět se omluvit za případnou nespravedlnost a chyby, kterých se vůči sobě dopustíme. Společné vyznání vin a smíření při večeři Páně má pro rodinu nenahraditelný a uzdravující význam. Vděčnost a úcta k rodičům se má projevit celoživotním přátelstvím a sdílením, které prochází mnoha podobami s ohledem na věk a situaci. Ve stáří a nemoci mají děti za úkol povzbuzovat rodiče ve víře a naději. Přiměřená péče o nemocné a stárnoucí rodiče není jen výrazem vděčnosti za to, co jsme od nich jako děti přijali, ale i výrazem naší vděčnosti Bohu. Proto ji nelze měřit položkami „má dáti, dal“.²⁴

Obě církve vidí manželskou lásku a lásku rodičů a dětí jako Boží dar. Tyto vztahy jsou pro obě církve obrazem vztahu Krista a církve. Kristus je také pro obě církve pramenem a zdrojem rodinného života. Pro obě církve platí, že se

---

²⁴ GRUBER, J. *Základy křesťanské víry, Evangelický katechismus*, sešit B, čl. 26

v tomto společenství uskutečňuje církev – vyjadřují to pojmy „rodinná církev“ nebo „malá církev“. Obě církve nabádají manžele ke vzájemné věrnosti. Ve výchově dětí potom doporučují, aby byli rodiče pro děti vzory křesťanského života a aby je vychovávali trpělivě k víře. Římskokatolická církev na rozdíl od českobratrské evangelické církve vnímá manželství jako svátost, kterou si vzájemně udělují manželé. Proto je tento svazek nerozlučitelný. Jestliže ho manželé zruší a uzavřou nový sňatek, jsou vyloučeni ze společenství přijímajících Eucharistii – od večeře Páně. Nejsou však vyloučeni ze společenství církve. Římskokatolická církev dává vůbec ve srovnání s českobratrskou evangelickou církví větší důraz na etické normy v životě rodiny. Týká se to především sexuálního života před manželstvím, plánování rodičovství a umělého přerušování těhotenství. V českobratrské evangelické církvi se naopak dává důraz na svědomí manželů.

3 Podstata křesťanské víry

Abychom si mohli odpovědět na otázku, v čem vlastně spočívá křesťanská víra, musíme se věnovat různým definicím víry. Poněkud jiná měřítko kladou na definici tohoto pojmu humanitní vědy, jiná vyplývají z biblických a dalších teologických bádání, jiná jsou výsledkem učení jednotlivých církví. V této kapitole se budu definicemi křesťanské víry zabývat podrobněji.

3.1 Definice křesťanské víry v pojetí různých autorů

Víra je podle Hartlova psychologického slovníku „přesvědčení, postoj, zpravidla emočně silně podmíněné, o existenci a pravdivosti určitého jevu, který jednoznačnými a jasnými důkazy nelze potvrdit ani vyvrátit. Předmětem víry je nejčastěji to, co přesahuje možnosti lidského poznání. Víra je častá motivace lidské činnosti, a zároveň součástí hodnotové orientace.“²⁵

Biblický slovník A. Novotného ukazuje především na rozdílné chápání víry ve Starém a v Novém zákoně. V Kralické bibli se slovo víra překládá jako věrnost nebo pravda. Jde přitom o věrnost nebo spíše o hodnověrnost Boží. Pro lidskou spolehlivost se totiž používá jiné odvozeniny. V Ž 85, 11-12 je totéž slovo obvykle překládané jako pravda. Souvislost ukazuje, že jde o věrnost člověka pravdě Hospodinově. Lidská věrnost Hospodinově pravdě je vlastně definicí víry. Pojem víra však není v SZ zdůrazňován. SZ podle Biblického slovníku A. Novotného ještě neužíval souhrnné slovo, které by vyjadřovalo vztah člověka k Bohu.

Podle téhož slovníku slovo víra označuje v původním významu v Novém Zákoně význam důvěřovat, spoléhat, důvěra. Ale také věrnost, spolehlivost. Později znamenala také „být o něčem přesvědčen“, „přesvědčení“, v oslabeném smyslu „domnívati se, míti za to“, „domněnku“. Slovo „pistis“ má však ještě řadu druhotných významů: ověření, záruka, zástava, rukojmí; slib, úmluva; hodnověrnost, důkaz, důkazový prostředek. Slovník však upozorňuje na to, že

---

²⁵ Srov. HARTL,P. *Psychologický slovník*, s. 671

slova důvěřovat a být přesvědčen spolu souvisí: Jestliže někomu osobně důvěřuji, znamená to také, že jsem přesvědčen o věcné správnosti jeho údajů.²⁶

Katechismus katolické církve definuje víru následovně:

„Víra je osobní přilnutí celého člověka k Bohu, který se zjevuje. Víra vyžaduje, aby člověk rozumem i vůlí přijal zjevení, které Bůh uskutečnil svými činy i svými slovy.

„Věřit“ se proto vztahuje ke dvěma věcem: k osobě a k pravdě; k pravdě pro důvěru, kterou má člověk k osobě, jež ji dosvědčuje.

Nesmíme věřit v nikoho jiného než jen v Boha, totiž Otce, Syna a Ducha svatého.

Víra je nadpřirozený Boží dar. Člověk potřebuje vnitřní pomoc Ducha svatého, aby věřil.

„Věřit“ je lidský úkon, vědomý a dobrovolný, který plně odpovídá důstojnosti lidské osoby.

„Věřit“ je církevní úkon. Víra církve předchází, rodí, udržuje a živí naši víru. Církev je matka všech věřících. „Nikdo nemůže mít Boha Otcem, není-li jeho matkou církev.“

„Věříme všemu, co je obsaženo v Božím slově, psaném nebo předávaném, a co církev předkládá jako Boží zjevení.“

Víra je ke spasení nezbytná. Sám Pán to tvrdí: „Kdo uvěří a dá se pokřtít, bude spasen; kdo však neuvěří, bude zavržen“ (Mk 16,16).

„Vírou předem vychutnáváme poznání, které nás učiní blaženými v budoucím životě.“²⁷

Vyznání víry společné většině křesťanských církví se nazývá Apoštolské. Stručně vysvětluje význam Ježíšova života, smrti a vzkříšení a shrnuje, co je nejdůležitější v biblickém svědectví. Učí nás mluvit společnou řečí a je výrazem

---

²⁶ Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 1196

²⁷ *Katechismus katolické církve*, s. 60

jednoty církve. Osobní přiznání k tomuto vyznání (např. při křtu nebo při konfirmaci) znamená, že se hlásíme k Ježíši Kristu a jeho církvi.²⁸

K tomu, co víra znamená, pro věřícího křesťana Katechismus katolické církve uvádí:

Víra je božská ctnost, kterou věříme v Boha a ve všechno, co nám řekl a zjevil a co nám svatá církev předkládá k věření, protože Bůh je pravda sama. Vírou se „člověk svobodně odevzdává Bohu“. Proto se věřící snaží poznat Boží vůli a plnit ji. „Spravedlivý bude živ z víry“ (Řím 1,17). Živá víra „se projevuje láskou“ (Gal 5,6).

Dar víry zůstává v tom, kdo proti ní nezhřešil. Avšak „víra bez skutků je mrtvá“ (Jak 2,26): není-li víra doprovázena nadějí a láskou, nespojuje věřícího plně s Kristem a nečiní z něho živý úd jeho těla.

Kristův učedník si nemá jen uchovávat víru a žít z ní, nýbrž ji má i vyznávat, vydávat o ní nebojácně svědectví a šířit ji: „Všichni mají být připraveni vyznat Krista před lidmi a následovat ho cestou kříže v pronásledováních, která církvi nikdy nechybějí.“ Služba a svědectví víry jsou nezbytné pro spásu: „Ke každému, kdo se ke mně přizná před lidmi, i já se přiznám před svým Otcem v nebi; ale každého, kdo mě před lidmi zapře, zapřu i já před svým Otcem v nebi“ (Mt 10,32-33).²⁹

Víra je tedy cesta. Musíme se na tuto cestu vydat v naději, že poznáme cíl. Víra je tak odvahou odpoutat se od starých jistot a obrácením se od navyklých způsobů nazírání a jednání. To je možné jen proto, že víra je odpovědí na předcházející volání. Věřící začíná důvěřovat tomuto slovu a dává Bohu a jeho slovu svou důvěru. První slovo víry tedy není: věřím, že..., nýbrž: věřím tobě... V této důvěřující odevzdanosti Bohu vzejde věřícímu světlo. Ve vnějších slovech a činech zjevení pozná zjevujícího se Boha. Víra dává tedy nové poznání. Nevěří však, protože poznává: ale protože věří, poznává. Na poznanou Boží lásku nemůže odpovědět jinak než opět láskou. Víra je jaksi vyznáním lásky k Bohu.

²⁸

GRUBER, J. *Základy křesťanské víry, Evangelický katechismus*, sešit C, čl. 28

²⁹

Katechismus katolické církve, s. 457

Oslovení Bohem vede k oslovení Boha, modlitbě jako nejdůležitějšímu vyjádření víry. Protože věřící ví, že je Bohem přijímán, může nově přijímat také sebe, druhé a svět. Tak se víra stává činem, který proměňuje život a svět. Co je tedy víra? Je to všestranný životní program a celkový existenční postoj. Věřící je vtahován do nejnvtirnějšiho Ježíšova zásadního postoje. Hebrejská bible používá pro naše slovo „věřit“ převážně slovo „aman“, které se dodnes nachází v liturgické stvrzovací formulaci „amen“. Základní význam slova „aman“ je „být pevný, trvalý“. Věřit znamená upevnit se v Bohu, důvěřovat a spoléhat se na něj, zakládat na něm svou existenci, nalézat v něm oporu (srov. Iz 7,9). Víra je v pohledu na Ježíše Krista spočívající důvěra, že Bůh mi zůstane v každé životní situaci věrný a je oporou a náplní mého života. Věřit znamená říkat Bohu „amen“ se všemi důsledky. Znamená to co nejhloběji zasahující proměnu člověka, jeho vědomí o sobě a jeho života. Vírou jsem v Kristu novým stvořením (srov. Gal 6,15; K 5,17).³⁰

V knize Vyznání víry církve je definice víry shrnuta následovně:³¹

Víra je

- odpovědí člověka na zjevení samého Boha
- darem osvětlující Boží milosti
- svobodným a zodpovědným skutkem člověka
- setkáním, společenstvím a přátelstvím s Bohem

Českokobratrská evangelická církev víru definuje takto:

„Véra v Boha – jak ji chápou křesťané – je osobní, bezprostřední vztah k Bohu, který nás svými slovy a činy zve k důvěře, svobodě a radosti. Věřit Bohu pro nás znamená především očekávat na Boží oslovení. Víra se projevuje jako otevřenost pro Boží jednání, které se učíme poznávat z Bible a s jehož důsledky

³⁰ Vyznání víry církve, s. 37-38

³¹ Vyznání víry církve, s. 38-39

se setkáváme všude kolem nás. Křesťanská víra je víc než pouhé poznání, že Bůh existuje. Je to vztah lásky, důvěry a úcty k někomu, koho dobře známe. Dá se přirovnat ke vztahu dítěte k rodičům nebo milujících manželů. Na základě biblického svědectví křesťan věří, že nás Bůh miluje, záleží mu na nás, odpouští nám naše selhání a dává se nám v Ježíši Kristu poznat, ačkoli si nic z toho nezasloužíme. Věřit Bohu znamená pro křesťany důvěřovat Božím slovu, s kterým se setkáváme v Bibli a ve svědectví věřících lidí. Víra se konkrétně projeví tím, že se tímto slovem dáváme ovlivňovat, přijímáme jeho kritiku i povzbuzení a snažíme se tak naplnit, co od nás Bůh očekává a k čemu nás volá. Víra se rodí jako odpověď na Boží oslovení, které zaslechneme jako osobní výzvu a nárok, s kterým se k nám Bůh obrací. Boží řeč má podobu lidského slova, kterému rozumíme, i když se mu často vzpíráme. Někdy takové slovo slyšíme ve vlastním srdci, jindy nám ho (třeba nevědomky) zprostředkují naši bližní. Když takovému Slovu uvěříme a přijmeme ho jako pravdivé, osvobozuje nás to z úzkostí a nejistot života. Důvěra k Bohu nás zbavuje pýchy a falešné hrdosti. Dává nám sílu snášet různé těžkosti a bolesti s větší statečností a odvahou. Věřit Bohu je naše vlastní, svobodné rozhodnutí, k němuž nám Bůh pomohl a za něj jsme mu vděční. Víra v Boha nevychází z našich vlastních představ a názorů, ale opírá se o Boží slovo zprostředkované biblickým svědectvím. Tak se před námi otevírají nové pohledy a souvislosti. Křesťanská víra je víc než jen poslední nadějí v nouzi. Přináší nám radost, která je nezávislá na vnějších okolnostech. Nabízí nám stále něco nového a nečekaného. Víra se nedá zúžit na přijetí hotového učení nebo na příslušnost k církvi. Je nejvlastnějším projevem lidské svobody a jedinečnosti každého z nás. Je přístupná každému, kdo se neuzavírá sám do sebe. Víra v Boha je dar, který je nabídnut a umožněn všem lidem bez rozdílu. O schopnost věřit Bohu není nikdo připraven. Nikomu z nás však není víra v Boha vrozená. Každý ji musí hledat, objevovat a riskovat z vlastní vůle a rozhodnutí. S Božím působením se setkáváme všude kolem nás. Boží vůli však nehledáme v tom, co si neumíme vysvětlit, nebo v událostech, kterým neumíme zabránit, ale v tom, co nám Bůh řekl a slíbil. Za Boží pomoc smíme považovat i to, co si třeba umíme dobře vysvětlit, ale přesto víme, že si to nezasloužíme. Jako křesťané věříme, že Bůh s

námi jedná v Ježíši Kristu a pomáhá nám skrze druhé lidi. Boží jednání a působení se učíme nejlépe poznávat v biblických příbězích. Víra nám nepřináší nárok na snadnější a úspěšnější život. Když je nám dobře, přijímáme to jako dar. Když na nás dolehnou věci zlé a bolestné, nehledáme v tom Boží trest ani zradu. Věříme, že nás Bůh ani ve zlém neopouští a má moc obrátit nám i zlé k dobrému.³²

Evangelický katechismus vysvětluje slovo „věřit“ takto:

Věřím, že Bůh mluví pravdu. Ačkoli se to zdá nepravděpodobné, že by mu na mně záleželo a že by mě pochybného přijal za své dítě, věřím tomu, protože to řekl on. Ačkoli to s naším světem vypadá všelijak a někdy se zdá, že síly zla už nikdo nezvládne, důvěřuji Bohu, že se svého stvoření nevzdá a že poslední slovo nad námi bude mít jeho láska.

Věřit Bohu znamená spolehnout se na to, v co doufáme, a pevně počítat s tím, co nevidíme (Žd 11,1). Víra především není nějaká nauka a světový názor. Víra také není jenom příslušnost k církvi a účast na tom, co se v ní pořádá. Křesťanská víra je upřímný, bezprostřední vztah k Pánu Ježíši Kristu.³³

V evangelické tradici se hovoří spíše o nepřirozenosti než o přirozenosti víry s porušeným, hříšným člověkem, neschopným poznání ani uskutečnění božích věcí. Přirozená je víra, příslušnost k Bohu – ne nevěra, odvrácenost od něho. Důležitým prvkem biblického učení o stvoření je, že pravý stav světa je stav pod boží moudrostí a milostí. Boží svět se obnovuje skrze spasení, pravou podstatu a přirozenost. Věřit neznamená žít nepřirozeně, asketicky, ale s „díkůčiněním“ (1 Tm) 4,4) a tím víra nepopírá přirozenou lidskost. Je nutno si uvědomovat skutečnost dobroty božího daru. Dary, které se stanou nárokem či

---

³² GRUBER, J. *Základy křesťanské víry, Evangelický katechismus*, sešit B, čl. 3

³³ *Evangelický katechismus*, čl. 39+40

cílem za každou cenu vnášejí do našeho života rozvrat vnitřního pokoje a vztahu k bližnímu. Svůj život máme přijímat přirozeně jako dar z boží ruky.³⁴

Vzhledem k tomu, že tuto práci zpracovávám na Teologické katolické fakultě a jsem příslušnicí českobratrské evangelické církve, je pro moje téma důležitým bodem také otázka: V čem se liší římskokatolická a evangelická církev, když definují podstatu křesťanské víry? Katechismus českobratrské evangelické církve definuje rozdíly takto: *„V zásadních věcech je naše víra společná. Evangelíci však svou víru opírají pouze o Písmo, katolíci o Písmo a ústní tradici. Evangelické církve vznikají a řídí se společnou dohodou věřících, katolická církev stojí na autoritě biskupů, kteří jsou považováni za nástupce apoštolů. Při večeři Páně věří katolíci na rozdíl od evangelíků v trvalou proměnu chleba a vína v tělo Kristovo. Evangelík se k Bohu obrací přímo, katolík také prostřednictvím církve, Panny Marie a svatých. Kromě křtu a večeře Páně považují katolíci za svátost ještě manželství, kněžství, biřmování, zpověď a svátost nemocných.“*³⁵

Podívejme se, jaké aspekty křesťanské víry sledují někteří teologové:

M. Hájek charakterizuje vztah osobní víry křesťana ke skutečnosti Ježíšova zmrtvýchvstání jako podstatné východisko křesťanské víry. Požadavek víry - dle svědectví evangelistů - již od Ježíšových časů (Mt 9,28). Vírou nerozuměl Ježíš pouze intelektuální souhlas s předloženým učením, ale například v případech konání Ježíšových zázraků souhlas s darem uzdravování. Zprávy v evangeliích nás o tom utvrzují. Nemoci mohly být způsobeny nervovým stavem člověka, fyzický stav úzce souvisí s narušenou psychickou rovnováhou, je potřeba upravit harmonii odstraněním napětí a nastolením rovnováhy. A zkušenost ukazuje na tu možnost, že to je setkání s mocnou osobností, ke které má člověk důvěru. Mnoho lékařů té doby se pokoušelo lidem pomoci svými

---

³⁴ Srov. HÁJEK, M. *Vím, komu jsem uvěřil*, s.40-41.

³⁵ GRUBER, J. *Základy křesťanské víry, Evangelický katechismus*, sešit C, čl. 122

způsoby, ale jen Ježíš se ptá po vztahu důvěry, po rozhodnutí pro něj. Kdo uvěřil, zakusil opravdu Boží moc návratem svého zdraví. Ježíš se stále ptá: „Věříš, že to mohu učinit?“ Ráz víry jako vztahu je zde podstatný. Víra je u Ježíše vztahový pojem, podobně jako je vztahovým pojmem i láska. Vztah k Ježíši vnitřně prožívaný utváří pohled na věci, postoje a rozhodnutí. Toto jsou projevy víry. Ve své podstatě je víra vztahem důvěry ke Kristu, víra v Jeho moc, pravdu a plnou lásku. Křesťansky věřit znamená najít osobní vztah důvěry a lásky k Ježíši Kristu. Je to vztah plný osobní důvěry a lásky na základě svědectví o Jeho živosti. „Třetího dne vstal z mrtvých.“ Podstatou evangelia je to, že Ježíš žije, máme k němu vztah lásky a důvěry, posiluje nás, vede a utěšuje, a je s námi „po všechny dny“. Prvotní církev je lidem živého Pána, společenstvím, žijícím z jeho oběti. Ježíš je uprostřed nich při shromažďování. Novozákonní poselství vychází právě z této zkušenosti. Pavel říká: „*Nevstal-li Kristus z mrtvých, je marné naše kázání a marná je vaše víra.*“ (1K 15,14). Ježíš je pro věřícího křesťana učitelem, myslitelem, příkladem člověka bez falše a sobectví. Křesťanská víra tedy není založena na víře v Ježíše Krista, protože konal zázraky, ale je založena na tom, že Ježíš Kristus vstal z mrtvých a je přítomen.³⁶

Hans Küng řeší otázku osobního rozhodnutí pro víru. Pro víru je nutno se osobně rozhodnout na základě zažitých zkušeností, kterou si člověk uvědomí až rozhodnutím pro Boha v Ježíši Kristu, aby porozuměl druhým lidem, světu i samotné existenci. A nikdo jiný, ani církev, papež, bible a dogma, vyznání víry ani svědectví jiného nemůže druhému člověku víru vnutit, je to otázka opravdového osobního svobodného rozhodnutí mezi člověkem a Ježíšem. Víra je důvěryplný vztah, který daruje člověku Bůh. Tuto důvěru mohou zprostředkovat i lidé. Člověk může v lidském způsobu života a smrti poodhalit a rozpoznat Boží znamení a pozvání k víře a svobodně s porozuměním, s bezpodmínečnou jistotou a bezpodmínečnou důvěrou a s přesvědčením na to říct: ANO. Kristus neřekl že On sám je zvyk (*consuetudo*), ale: *Já jsem pravda* (*veritas*). Osobní rozhodnutí se pro Boha a Ježíše je základním křesťanským rozhodnutím být či nebýt křesťanem. Bůh má moc i nad silami jako strach, utrpení, nenávisť, chudoba,

---

³⁶ Srov. HÁJEK, M. *Vím, komu jsem uvěřil*, s.42-45

hlad, válka. Na tomto světě ale vládnu i jiní páni – svody: averze a agrese, předsudky, vášně, systémy, egoismus. Víra tedy obsahuje i bezpodmínečnou důvěru ve skutečnost, že Boží duch může být určujícím pro lidské myšlení, vůli a city. Mnozí lidé hledají odpovědi na otázky po záhadě vlastní existence a při problémech pomoc a oporu. Je jen škoda, že mnoho dobrých křesťanů stojí mimo církve.³⁷

Ratzinger chápe význam víry jako být a rozumět (stehen – verstehen): *Kořen hebrejského slova mn (Amen) má množství významů a to: pravda, pevnost, pevný základ, půda, věrnost, důvěřovat, svěřit se, spoléhat na něco.*“ To znamená „zastavit se v Bohu“. Pro život je to pevnou zárukou. „*Víra je tedy pevné zastavení, důvěřivý postoj na půdě Božího slova.*“ Víra představuje úplně jinou rovinu, než je svět činů a rovina věcí stvořitelných. „*Víra znamená zcela se svěřit tomu, co člověk nikdy nemůže udělat a vytvořit, co ale veškeré naše konání nese a umožňuje.*“ Víra se nevyskytuje v rovině poznání, vztahující se na to, co lze udělat. „*Víra svou povahou je spíše jiná forma duchovního postoje, něco samostatného a vlastního, co je neodvoditelné.*“³⁸

Kasper upozorňuje na skutečnost, že pojem „věřit“ v sobě obsahuje více významů. Ve francouzštině (croire) či v němčině (glauben) mají význam „domnívat se, myslet“, ale také důvěru. Křesťanovi jde o oporu a obsah, důvod a cíl své vlastní existence. Ve víře tedy rozlišujeme úkon víry a obsah víry. Kasper se odvolává na Augustina, který rozeznává dokonce trojí význam pojmu „věřit“:

je to víra – obsah: credere Deum, věřit, že jest Bůh;

víra - důvěra: credere Deo, věřit Bohu ve smyslu důvěřovat Bohu;

víra – cesta: credere in Deum, vydat se na cestu k Bohu, a to ve společenství se všemi údry Kristova těla.

Základními postoji víry jsou postoj úcty, pokory, důvěry, oddanosti.³⁹

---

³⁷ Srov. KUNG, H. *Být křesťanem*, s. 198 - 201

³⁸ Srov. RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*, s. 29-30

³⁹ Srov. KASPER, W. *O víře*, s. 6-8

H. Schütte definuje pojem „víra“ takto:

- *víra je Boží dar, milost.*
- *Víra je – v milosti a jejím působením – osobním odevzdáním trojjedinému Bohu.*
- *K víře patří: obrácení, přijetí zvěsti o spáse, naděje a důvěra, vyznávání jednotlivce i celého společenství.*
- *S vírou je spojen křest.*
- *Živá víra je v praxi láskou.*
- *Víra je cesta.*⁴⁰

Küng hovoří v knize *Krédo o Bohu existujícím a zároveň i neexistujícím. Bůh nemůže být jednoduše objektem či předmětem. Kdyby jím byl, nebyl by Bohem. Bůh by pak byl modlou člověka. Bůh by byl jsoucnem mezi jsoucný, jímž by člověk mohl disponovat, byť třeba jen svým poznáním. Lidská víra v Boha tedy není ani racionální dokazování, ani iracionální pociťování, ani rozhodovací akt vůle, nýbrž je zdůvodněnou a v tomto smyslu rozumovou důvěrou. Tato rozumová důvěra, myšlení, zahrnuje dotazování a pochybování a současně je věcí rozumu, vůle a mysli: to vše znamená v biblickém smyslu „víru“. Nejde tedy o to, že se určité věty považují za pravdivé, ale o to, aby se celý člověk prvořadě spolehl nikoli na určité věty, ale na skutečnost samého Boha.*⁴¹

Svobodová zdůrazňuje ve vztahu k víře lidskou svobodu. Víru popisuje velmi obecně jako způsob vztahování se člověka k Bohu. O víře hovoří jako o něčem, co člověk v životě teprve přijímá a musí být prý pro toto přijetí otevřen. Přilnutí, spojení, akceptace jsou-li přiměřené, přivádějí člověka k možnosti volby s osobní odpovědností. Člověk je zralý pro toto rozhodnutí, pokud má možnost volby a schopnost nahlížení s rozvahou, který nese dar i úkol svobody. Ve své

---

⁴⁰ SCHUTTE, H. *Ekumenický katechismus*, s. 40-49

⁴¹ KUNG, H. *Krédo*, s. 19-21

svobodě nejsou lidé sami, obklopuje je okolí a vztahy s dalšími a vzájemně na sebe působí. Zralejší lidé konají svou svobodu jako svobodné odpovídání a jako vlastní odpovědnost.⁴²

Je pro mne obtížné na konci této kapitoly spojit různá hlediska, která vystihují pojem „víra“, jak je chápou církevní učení dvou křesťanských církví a hlediska, na které upozorňují různí teologové. Myslím, že ucelený pohled dává spojení pojetí víry, jak ho chápe Augustin a hlediska, která vypočítává H. Schütte:

Podstata křesťanské víry podle nich spočívá jak v prosté víře, že Trojjediný Bůh je, tak v důvěře v Trojjediného Boha. Je to cesta k Bohu, po které jdou věřící lidé jako společenství spojené křtem. Je to Boží dar – milost a zároveň vyžaduje svobodné lidské rozhodnutí. Vnitřně spočívá v osobním odevzdání se Bohu a navenek se vyjadřuje láskou.

3.2 Vývojová stádia víry

Tak, jako jsem se zabývala v předcházející kapitole otázkou vývoje vztahu dítěte a rodiny, je potřeba se nyní zabývat i otázkou, jak se rozvíjí dětská a dospělá víra. Katechismy římskokatolické a českobratrské evangelické církve i názory různých teologů se shodují v tom, že víra je na jedné straně Boží dar, na druhé straně se opírá o svobodné rozhodnutí člověka. Dítě však ještě nemá možnost svobodné volby. Do svého věřícího postoje – pokud žije ve věřící rodině postupně vrůstá. A toto „vrůstání“ má svoje vývojové zákonitosti.

Dle Muchové je víra postoj, který se dotýká všech vrstev člověka. Muchová uvádí několik teorií vývoje víry. Domnívám se, že pro potřeby této práce je nejdůležitější teorie J. Fowlera. Spojením kognitivistické (tj. na myšlení orientované) teorie s psychosociálními pojetími jiných autorů – s pojetím orientujícími se na vliv společnosti na psychiku člověka vytvořil - Fowler 7

---

⁴² Srov. SVOBODOVÁ, Z. *Nelhostejnost*, s. 41-43

stupňů vývojově přiměřených a navzájem spojených stylů víry, kterými prochází věřící dítě a později dospělý člověk:

1. Nediferencovaná víra = Důvěra v okolní svět, ztělesněný v rodičovské péči, dává dítěti pocítit, že je hodnotné, opečovávané a zcela skryté v lásce. To je zážitek, který se ukládá do emocionální paměti dítěte v prvním roce věku jeho života. A je základem pro pozdější vědomé chápání víry.
2. Intuitivně-projektivní víra = Tato víra se rozvíjí u dětí mezi prvním a šestým rokem věku. Spočívá na schopnosti dětské představivosti a fantazie. Dítě v této době ještě nemyslí logicky. Je však vnímavé pro gesta, rituály, symboly. Obrazy z této doby mohou ovlivňovat člověka po celý jeho další život. Mohou přitom vytvářet jak pocit bezpečí a skrytosti, tak pocit ohrožení a strachu. To záleží především na tom, jakou víru pozoruje ve své rodině. Dítě navíc není při vnímání těchto obrazů pasivní, ale aktivně s nimi pracuje. Jeho víra tedy může obsahovat řadu obrazů, které převzalo z pohádek nebo z obrazů, které pozorovalo v kostele.
3. Myticko – doslovná víra (literalismus) = Tato víra se rozvíjí u dětí v mladším školním věku. Dítě už se nepovažuje za věřící pouze proto, že věřící jsou jeho rodiče. Začíná rozumět biblickým příběhům. Příběhy mají děj, ve kterém je důležité porozumět příčinám a následkům i úmyslům jednotlivých hrdinů příběhů. Děti již také dokážou hovořit o příbězích z vlastního života – popisují zkušenosti. Jejich víra se tak může opřít o vlastní zkušenost. Ještě však nedokážou porozumět hlubším vrstvám významu příběhu. Žijí „v příběhu“. Jestliže má v takovém příběhu Bůh lidské rysy (například ve zprávě o stvoření), děti skutečně přisuzují Bohu lidské vlastnosti. Je to období tzv. „smlouvání s Bohem“. Děti v prosebné modlitbě nabízejí Bohu svou poslušnost, očekávají však, že jim Bůh sešle pomoc v běžných životních trampotách.
4. Synteticko=konvenční víra = Tato víra se začíná rozvíjet u dětí s nástupem puberty. Dospívající mladí lidé už díky schopnosti

abstraktního myšlení jsou schopni chápat skutečný hlubší význam příběhu. (Například v biblické zprávě o stvoření jsou schopni porozumět symboličnosti a obraznosti tohoto příběhu.) Tak, jako rozumí literárním příběhům, začínají rozumět i příběhu svého vlastního života. Začínají se ptát, jaký hlubší význam mají jejich dosavadní zkušenosti. Je to však také období hledání vlastní identity. Mladí lidé jsou přitom velmi zranitelní. Proto hledají a srovnávají, jaké důsledky pro život má víra dospělých lidí v jejich okolí. Víra v Boha se v tomto věku může stát pro dospívající velkou hodnotou. Jestliže však ve svém okolí narazí na špatné příklady, může je to od víry odradit. Jsou totiž velmi kritičtí jak k rozumnosti víry, tak k lidem, kteří víru praktikují.

5. Individualizovaně promyšlená víra = Tato víra se rozvíjí u věřících lidí v mladším dospělém věku. Je to tedy víra rodičů malých dětí. Dospělí už přebírají zodpovědnost za svůj život ve společnosti. Víra v Boha je u nich již vyjádřením vlastního hlubokého vnitřního přesvědčení. Nepotřebuje oporu ve víře jiných lidí ani v jejich dobrém příkladu.
6. Spojující víra = Tato víra se rozvíjí u věřících lidí ve středním dospělém věku. Je to víra, kdy se člověk vrací do určité míry zpět k pravdivosti obrazů, symbolů a mýtů. Tyto obrazy už člověk ale chápe s odstupem, rozumí do hloubky jejich obraznosti a symboličnosti. Přesto ho oslovují s novou silou. Proto se toto období nazývá obdobím „druhé naivity“.
7. Vše zahrnující víra = K této víře dospívají lidé, kteří dospívají k životu v hluboké jednotě s Bohem, a to i ve chvílích utrpení a bolesti. Současně dokážou vystupovat proti násilí ve svém okolí a vědomě svým laskavým chováním budují základy Božího království.⁴³

---

⁴³

Srov. MUCHOVÁ, L. *Bůh je jako mrakodrap*, s. 34-36

3.3 Víra v současném světě

Nové období dneška nazývají odborníci „postmoderna“. Situace v křesťanském myšlení má dva momenty:

- Pluralita – na nejrůznějších úrovních lidského a společenského života se projevuje množstvím jazyků, myšlenkových proudů, společenských forem, hospodářských systémů, kultur a náboženství. Ani jedno z nich nemá ve společnosti výsadní postavení.
- Žádný monopolní nárok – Lidé současné kultury se staví proti nárokům určitých směrů v politice, ekonomice, kultuře a náboženství na absolutní vládu.

Žijeme v době a ve světě, kde křesťanství je jednou instancí mezi dalšími konkurenčními institucemi. Tato skutečnost není jen negativní, ale je potřeba zvážit šance nové situace. Waldenfels upozorňuje na to, že to není zcela nová situace. Poučíme-li se z historie, budeme napětí mezi národy méně kritizovat, ale spíše budeme usilovat o směřování ke změně perspektivy. Evropské novověké myšlení i křesťanství se mění zároveň s hodnotami množství subjektů, které se ve společnosti objevily. Nejde o to, jak převzít vládu nad všemi těmito subjekty, ale usilovat o vzájemné soužití v míru a respektu. Pro takové soužití je potřeba hledat nové formy jednání a zájem o dialog. Křesťané by se měli snažit vzbudit zájem člověka o to, co je mu vlastní, o náboženský rozměr jeho života – o jeho vlastní religiozitu a soužití s náboženstvím.⁴⁴

Muchová upozorňuje, že něco podobného už se v průběhu 20. století stalo. Cituje přitom Leitnera. Postoj vůči změnám ve společnosti podle něho zaujala katolická církev již na II. vatikánském koncilu. Zde se její pojetí změnilo od spíše statického ke spíše dynamickému chápání církve. Statický obraz církve je podle R. Leitnera charakterizován představou církve poučujících a poslouchajících, hierarchicky organizované, s výrazným rozlišováním kléru od

⁴⁴

Srov. WALDENFELS, H. *Fenomén křesťanství*, s. 32-38

laiků. Tento obraz připouští reformy jen váhavě. Původním obrazem církve, který lze vyčíst z evangelií, je však obraz „těla Kristova“, na nějž navazuje II. vatikánský koncil obrazem „Božího lidu“, a to jako obrazem poutníků, kteří jsou na cestě a hledají pravdu, nevlastní ji. Mohou se dopouštět po cestě i různých chyb a omylů. Věřící jsou si na této cestě rovni, i nositelé úřadů jsou ve službě svým bratřím. Takový obraz církve umožňuje nejen reformy, ale dokonce vyžaduje stálé změny.⁴⁵ Myslím si, že kdyby takovéto pojetí církve bylo opravdu ve společnosti známé, že by měli věřící lidé větší odvahu kriticky promýšlet svou víru a že by měli i větší odvahu vést dialog s lidmi, kteří buď nevěří, nebo věří jinak.

Podle Muchové totiž zejména v naší české společnosti lidé věří spíše pohanskou vírou než že by byli úplně nevěřící nebo naopak že by vyznávali křesťanskou víru. Muchová uvádí výzkumy D. Hamplové. Hamplové vyplynulo z mezinárodního výzkumu ISSP z roku 1999, jehož tématem bylo náboženství, že pouze 4% členů katolické církve lze označit co do obsahu jejich víry za skutečné křesťany. Pro českou populaci je charakteristické, že lidé nedávají osobní víru do vztahu s členstvím v nějaké náboženské skupině, ať už jsou oficiálně členy církve či nikoliv. Přitom vykazuje velká část populace víru v nějaký typ „mystických“ či „okultních“ sil a objektů: 40,7% populace věří v amulety, 50% v horoskopy a celých 69,7% v předpovědi budoucnosti. Přitom je příznačné, že těmto projevům typicky privatizované „mystické“ zbožnosti je více nakloněna mladší a vzdělanější část populace, tedy ta, od které se očekává, že může ovlivnit směr vývoje společnosti v budoucích letech. Ke křesťanské víře se v tom samém výzkumu přihlásila zhruba desetina respondentů převážně z venkova, většinou pouze se základním vzděláním a ve starším věku. Hamplová také ukázala na důsledky, jaké má překvapivě vysoká okultní religiozita v České republice dopady na tuto společnost. Tito lidé mají fatalistický přístup k životu: Věřící, že jejich život je určen postavením hvězd nebo že jejich budoucnost není otevřená, mají menší naději, že změní svůj osud svojí vlastní aktivitou. A taková orientace se pak promítá do celkového postoje k životu. Zastánci religiozity

---

⁴⁵ Srov. MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*, s. 51-80

okultního typu ve zmíněném výzkumu ISSP častěji než ostatní odmítali, že si svůj osud určujeme sami, preferovali přítomnost na úkor budoucnosti. Hamplová si myslí, že se lidé tím pádem nezajímají tolik o budoucnost jako spíš o přítomnost.⁴⁶

Myslím si, že tyto postoje k víře ovlivňují dospělé lidi. Děti ale ovlivňují zprostředkovaně. Třeba tak, že nějakou takovou pohanskou víru mohou mít učitelky ve škole. Například znám učitelky, které nosí v oblečení různé drahé kameny a věří v jejich ochraňující účinky nebo jiné učitelky či učitelé věří na horoskopy a mluví o tom před dětmi. Může se to také týkat rodičů spolužáků dětí z věřících rodin. Jejich děti si o tom povídají i s dětmi z křesťanských rodin. V posledních letech na tyto tendence odpovídá také průmysl. Tak se například vyrábějí malé plastové figurky „Gormiti“. Jsou to prý „neviditelní vládci přírody“ a mají magickou moc. Ochraňují svého majitele. Každý Gormit má jinou moc. Děti - tak ve věku šest až sedm let - si je kupují, vyměňují a skutečně věří v jejich ochranu. Staví si je na lavice třeba při diktátech. Je otázka, do jaké míry jde i u věřících dětí o pouhou hru a do jaké míry se do jejich křesťanské víry takto nepozorovaně „míchají“ pohanské pověry.

Jedna skutečnost, která potvrzuje pluralitu víry v dnešním světě, se však podle mého názoru týká především dětí a mladých lidí. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání formuluje vedle vzdělávacích oblastí ještě tzv. průřezová témata. Obojí mají pro školy závazný charakter. V průřezovém tématu Multikulturní výchova se říká, že: *„Škola jako prostředí, v němž se setkávají žáci z nejrůznějšího sociálního a kulturního zázemí, by měla zabezpečit takové klima, kde se budou všichni cítit rovnoprávně, kde budou v majoritní kultuře úspěšní i žáci minorit a žáci majority budou poznávat kulturu svých spolužáků – příslušníků minorit. Tím přispívá k vzájemnému poznávání obou skupin, ke vzájemné toleranci, k odstraňování nepřátelství a předsudků vůči*

---

⁴⁶ HAMPLOVÁ, D. *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti. Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP*, s. 49.

„nepoznanému“.⁴⁷ V oblasti rozvíjení osobních vědomostí, dovedností a schopností žáků rozvíjí toto průřezové téma „*schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin.*“ A v oblasti postojů a hodnot:

- „*pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je,*
- *napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí*
- *stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu,*
- *pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti...“⁴⁸*

Z toho vidíme, že děti a dospívající mladí lidé by měli ve škole dostat možnost, aby porozuměli křesťanství jako životnímu způsobu minoritní skupiny. Škola by přitom mohla využít i toho, že se v ní například vyučuje předmět náboženství nebo že v její blízkosti žije farnost nebo sbor nějaké reformované církve. V každém případě je to ale vyjádření skutečnosti, že děti z věřících rodin patří ve škole k minoritní sociokulturní skupině. Prostřednictvím multikulturní výchovy by mohly dostat příležitost porozumět nevěřícím postojům svých spolužáků a naopak nevěřící spolužáci mohou porozumět jejich víře. Myslím si však, že toto je někdy obtížné i pro dospělé. Natož pak pro děti ve věku základní školní docházky. V každém případě k tomu Rámcový vzdělávací program školy zavazuje.

Ratzinger v této souvislosti hovoří o víře dospělých lidí v dnešním světě a o tom, jak je těžké vzbudit zájem i u těch, kteří jsou křesťané „*jen podle jména*“. Ratzinger ukazuje, že existence množství nevěřících lidí vedle lidí věřících má za

---

⁴⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Aktuální znění k r. 2004(on-line, s. 89. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007> (cit. 8. 7. 2011)

⁴⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Aktuální znění k r. 2007, s. 90

následek vznik častých pochybností o víře: „*Kdo bere víru vážně, připadá si se svými názory jako cizinec. Těžkosti a nebezpečí nejistoty, důkazy proti víře, propasti nicoty, ztroskotání, rozpory lidské bytosti brání poznání pravé pravdy. Věřící i nevěrec mají každý svým způsobem podíl na pochybnosti i na víře – a jsou-li sami k sobě upřímní, přiznají si to a nebudou se to snažit skrývat. Člověk je neustále ve sporu pochybností a víry. Tím má věřící podíl na osudu nevěřícího a pro nevěrce bude víra vždy velkou výzvou. Obrisy slova CREDO – Věřím je nespokojenost jen s viditelným, hmatatelným a slyšitelným světem, který uspokojuje nevěřícího člověka. Jiný způsob přístupu ke skutečnosti je víra. Je to základní způsob postoje k bytí, k existenci, k sobě a k celku. Věřit znamená rozhodnutí se pro neviditelný bod nutný pro naši existenci. Bible to nazývá „obrácení“, čímž je existenční zvrát, zjištění, skok přes nekonečnou propast, dobrodružství, ale hlavně rozhodnutí v hloubi lidské bytosti.*“⁴⁹

Myslím, že otázka postavení víry v současném světě nás přivádí k tomu, že výchova k víře v křesťanské rodině musí být doprovázena také osobním rozhodnutím, obrácením v hloubi lidské bytosti, ke kterému se dřív nebo později bude muset odhodlat dospívající mladý člověk, i když vyrostl v sebevíce věřící rodině. To, co ho k tomu přivede, není víra jeho rodičů, ale spíše jiná víra nebo nevíra lidí v jeho okolí.

---

⁴⁹ RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*, s. 9-17

4 **Výchova z pohledu pedagogické vědy**

Podle Hartlova Psychologického slovníku je výchova „*záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury, apod.*“⁵⁰

Pedagogika rozlišuje různé druhy výchovy:

Výchova afirmativní: tato výchova klade důraz na předávání určité sumy znalostí jako počátku výchovy.

Výchova autoritářská: tuto výchovu uplatňují panovační rodiče. Projevuje se náročností, kontrolami, prosazováním požadavků, bez vřelosti a obousměrné komunikace, oceňována je poslušnost, úcta k autoritě, práci, tradici, pořádkumilovnost; takto vychovávané děti jsou: odpovědné, průměrně schopné, postrádají spontaneitu, nepříliš společenské, bez silnější výkonové motivace.

Výchova autoritou: tuto výchovu uplatňují rodiče, kteří své děti často kontrolují, vyžadují úkoly a výkony, které odpovídají věku a schopnostem, ale to vše doprovázejí vřelostí, péčí a oboustrannou komunikací; takto vychovávané děti jsou nezávislé, prosazují se, jsou přátelské k vrstevníkům, jsou ochotné ke spolupráci, intelektuálně a sociálně úspěšné, mají potěšení ze života a dobrou výkonovou motivaci.

Výchova neafirmativní: je to typ výchovy, která vede děti k samostatnému myšlení a konání, k jejich sebeuskutečnění.⁵¹

Výchova prožitkem, nebo také výchova dobrodružstvím; je to výchova uskutečňovaná prostřednictvím programů spojených s fyzicky náročnou činností a určitou mírou rizika; cílem je zvýšit připravenost a odolnost dítěte na každodenní životní stresy a traumatizující životní událost, prožívat je sám i skupinově; jde například o každodenní situace, jako ztráta cesty, dokladů, klíčů aj., strukturované hry, výpravy do obtížně přístupného terénu, trénink přežívání v přírodě, náročné vodácké akce, ale také například simulovaná slepota, chování při živelných katastrofách; umožňuje rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů a

⁵⁰ Srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 680

⁵¹ HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 680

vztahů k životnímu prostředí; proto kromě fyzického výkonu zahrnují obvykle sebereflexi, reflexi sociální interakce a pozorování prostředí; stručně řečeno to, co dělal a dodnes dělá skauting.

Výchova senzoričká: to je výchova, která zdůrazňuje rozvoj především smyslového vnímání, nejčastěji v raném věku a v dětství.

Výchova shovívavá: to je výchova, která se projevuje citlivostí a zaměřeností na dítě, na dítě však neklade vysoké požadavky; takto vychovávané děti jsou nezralé ale živé, většinou v dobré náladě, impulzivní, málo samostatné a málo odpovědné.

Výchova zanedbávající: tato výchova se projevuje zaměřeností rodičů více na sebe než na dítě, dítěti jsou zajištěny základní potřeby, ale rodiče nevědí, co děti dělají, kde a s kým se zaměstnávají, co je zajímá nebo trápí, nestarají se o jejich názory; takto vychovávané děti mívají potíže se soustředěním, jsou náladové, utrácivé, impulzivní, jejich výkonová motivace je mizivá, mají sklon k závislostem, minimální frustrační toleranci, nemají žádné dlouhodobé cíle.

Jak rozpoznáme, že zrovna vychováváme afirmativně nebo s autoritou? Je namístě se zamýšlet a zkoumat všechny možné druhy a postupy, v nejasných otázkách se nebát informovat od zkušenějších lidí, pedagogů, vychovatelů, či lékařů. Při závažných komplikacích lze též vyhledat pomoc pedagogicko-psychologické poradny. Není žádná ostuda pro moderní rodiče, že nevědí, jak se v dané či výjimečné situaci zachovat vůči svému dítěti nebo vůči okolí a je nutností hledat pomoc u lidí či u Boha.

Existují však i jiné definice výchovy, které jsou založené na jiných úvahách, než jak je uvádí Hartlův Psychologický slovník. Například starší, ale výstižná je tato definice Friedricha Frobela: „*Výchova je příklad a láska.*“⁵²

Dle mého soudu je potřeba vychovávat také především vlastním příkladem a silou lásky. Dítě je velice tvárný a přizpůsobivý materiál jen po určitou dobu, než si uvědomí své vlastní „já“, které začne brzy prosazovat. Myslím si, že

---

⁵² Srov. *Myšlenky moudrých*, O výchově, s. 125

nejvíce příkladů a podnětů dítě dostává a získává od rodičů v prvních letech života. My, rodiče, zde jsme celoživotním příkladem pro své děti – v komunikaci, vyjadřování, chování, názorech, i v lásce.

Podobně jako F. Frobel uvažují i současní autoři. Jednou takovou autorkou je M. Frydrychová. I ona říká, že základem výchovy je příklad dospělých. Dítě je totiž vybaveno vysoce vyvinutou schopností napodobovat. Dospělí jsou na rozdíl od dětí schopni rychle rozpoznat, jakých se dopouštějí ve svém jednání chyb. To jim dává možnost chyby odstraňovat a stávat se tak dobrým příkladem. Výchova dalšího člověka je nejzávažnější a také nejtěžší úkol, který rodičům Bůh svěřil. Přitom je zvláštní, že to, čeho se člověku poměrně snadno podaří docílit u cizích dětí, jen těžce dobývá z vlastních.

Dítě přicházející na svět připodobňuje Frydrychová k široce rozevřené křišťálové číši. Co do ní nalijeme, z toho časem ochutnáme. Dítě na výchovu čeká, potřebuje ji, rodiče nesplní své životní poslání, jestliže vloží výchovu do jiných rukou.

Vedle vlastního příkladu je podle Frydrychové při výchově nejdůležitější láska. Nikoli však opičí láska, která povoluje rozmarům dítěte, nýbrž láska pevná a důsledná. Dítě by mělo od prvních dnů žít v určitém denním režimu. Vše, co je dobré, vzniká z řádu. Frydrychová odkazuje na řád v přírodě: Je to dokonalé uspořádání. I zvířata vychovávali svá mláďata v naprostém, nikdy se neuchylujícím řádu.

„Všechno ať se děje slušně a spořádaně.“ (1.Kor 14,40)

Rodičovská láska se však podle Frydrychové nevyklučuje s požadavkem na dětskou poslušnost. Výchova je záležitost velmi odpovědná a těžká, protože každé dítě je jiné, každé originál a co u jednoho zabírá skvěle, u druhého vůbec nemusí platit. V každém případě by však rodiče měli začít od poslušnosti, protože bez poslušnosti nelze žít. Cvičit dítě v poslušnosti lze pouze důsledností a řádem. Dětem do tří let nemá smysl zdůvodňovat výchovné zásahy. Rodiče nemohou dobře vychovat dítě, pokud vydávají rozkazy, třeba i přísné, ale sami se přitom smějí a rozkazu nevěří.

V málokteré činnosti je souhra nitra, gesta i slova tak důležitá jako ve výchově. Děti jsou v jistém smyslu citlivější než dospělí. Poznají, stojí-li rodiče za svým příkazem, za svou láskou i za odpuštěním.⁵³

Frydrychová zde vlastně pouze rozvedla stručnou definici Frobela do obsáhlého výkladu. Zdá se mi, že odkaz na důležitost vzoru, lásky, poslušnosti či odpuštění je pro rodiče při výchově mnohem důležitější než poučení o výchově jako záměrné činnosti, která připravuje dítě na život v určité kultuře. Činná a nezištná láska připravuje dítě jistě na život ve společnosti. Ale připravuje ho také na setkání s Bohem. A na setkání s Bohem se v životě připravujeme my dospělí rodiče i naše děti.

4.1 Definice výchovy v pojetí různých autorů

Při hledání definic pojmu výchova v německé odborné literatuře jsem narazila vzhledem k pojmu „Erziehung“ na formální definice, které byly velmi odtažité od skutečného života, který se odehrává v rodině a v křesťanské rodině. Jako příklad uvádím definici H. Bokelmana, kterou cituje v příručce základních nábožensko-pedagogických pojmů N. Mette:

„Výchova je takové jednání, v němž starší (vychovatelé) dopomáhají těm mladším (edukandům) v rámci určitých představ o životě (výchovné normy) a za konkrétních podmínek (výchovné podmínky), s určitými úkoly (výchovné obsahy) a opatřeními (výchovné metody), se záměrem změny (výchovné působení) k vlastnímu řízení života, a sice tak, že edukandi výchovné jednání vychovatelů zažívají jako důležitou pomoc pro svou vlastní existenci a učí se tuto pomoc kriticky hodnotit a dál na ni sami navazovat.“⁵⁴

V téže knize jsem objevila úvahu o různých definicích pojmu „Bildung“. V němčině tento pojem zahrnuje jak výchovu v českém pojetí, tak i české pojetí pojmu vzdělání. Rozlišení a jednotlivé definice jsou zde daleko blíže životu, a to

---

⁵³ Srov. FRYDRYCHOVÁ, M. *Malá škola lásky*, s. 102-104

⁵⁴ Mette, N. Erziehung. In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 54

nejen životu, který se odehrává ve škole. Dají se aplikovat dobře také na život v rodině i v křesťanské rodině. Protože i zde jde jak o získávání znalostí, dovedností a schopností, tak o přijímání etických norem a principů. Na obě tyto stránky ukázal v rozlišení různých definic pojmu „Bildung“ R. Preul.

Podle R. Preula je pojem „Bildung“ v německé pedagogické teorii stejně důležitý jako pojem „výchova“ nebo „učení“. Jednak totiž spojuje pedagogiku s filozofickou, teologickou a kulturní antropologií, jednak tento pojem pomáhá systematickosti pedagogického myšlení. Umožňuje ukázat jedním slovem na různé důležité orientační body pedagogických teorií. (německy „Bildungstheorie“). Slovo „Bildung“ má dvojí význam. Jednak je označením určitého děje (bilden – tvořit, utvářet, vytvářet, ale i někoho vzdělávat nebo vzdělávat sám sebe), zároveň ale ukazuje na kvalitu osobnosti, která se tímto dějem utváří („gebildet sein“ – být utvořen, být vzdělán). Tím tento pojem podle Preula ukazuje jak na to, že jde o výchovný a vývojový proces individuálních lidí při spoluúčasti mnohostranných osobnostních, sociokulturních a institucionálních podmínek, tak na to, že jde také o žádoucí cíl – vytvoření určitého způsobu lidské existence. V současném slovníku vyjádřeno, že jde o utváření vlastní lidské identity jednotlivce.⁵⁵

Původ pojmu „Bildung“ sahá hluboko do historie. Z historie si také přináší své původní a novější významy a tak se stává předmětem i současných pedagogických diskusí. R. Preul rozlišuje čtyři významy tohoto pojmu:

1. Teologický a pedagogický význam. V případě, že tento pojem neoznačuje pouze získání jednotlivých znalostí a schopností, nýbrž naplnění vlastního „bytí“, vlastní určenosti člověka, a to v protikladu k jeho sebeodcizování, potom se nabízí otázka, zda je tento děj skutečně pouze lidskou záležitostí. Teologicky viděno vyjadřuje tento pojem skutečnost, že jednajícím, aktivním subjektem výchovy (Bildung) je sám Bůh. Proti tomuto pojetí stojí naopak pojetí, která zdůrazňují sebeuskutečňování člověka v procesu vzdělání, jeho

---

⁵⁵ Srov. Preul, R. Bildung. In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, s. 67 - 68

„sebevzdělávání“. Preul upozorňuje ještě na pojetí Pestalozziho, který tvrdil, že pravým vzdělavatelem, pravým vychovatelem je sám život. Protože právě život přináší nezaměnitelné události a příběhy. Veškeré výchovné a vzdělávací plánování, dodali potom další pedagogové, je tedy pouze „předsíní života“. Teologické zázemí pojmu „Bildung“ vytvořil již Mistr Eckhart, který děj výchovy a vzdělání považoval za obnovu ztraceného Božího obrazu v osobnosti člověka, které způsobil první hřích. Tato obnova se může uskutečnit pouze jako milostiplné Boží jednání v člověku. Bůh přetváří (německy Überbildung) duši skrze obraz (německy „Bild“) Krista. Tato teologická tradice chápání pojmu „Bildung“ má podle Preula své následovníky. Preul cituje Karla Bartha, který problém výchovy a vzdělání formuluje kristologicky: *„Ježíš Kristus je podle evangelii „obraz neviditelného Boha“..., a tak ten, který je utvořen („gebildet“) – podle Boha utvořen a Bohem utvořen k Božímu obrazu - je současně člověkem. A tak je naše lidské vzdělání, utvoření, vyobrazení (Bildung) možné pouze prostřednictvím účasti na Jeho tvoření, takže on je Tvůrcem (Bildner) v nás a my jsme obrazem, výtvořem, stvořením (Bild) v něm.“*⁵⁶ Novověcí myslitelé vztáhli naopak pojem „Bildung“ k nejrůznějším podobám zkušeností uprostřed světa: jako proces lidského vývoje, jako proces sebeutváření pravé lidské podoby člověka, jako objev podoby vlastní individuální krásy nebo jako nejvyšší výchovu k ideálnímu mravně autonomnímu způsobu života. Tento způsob myšlení není pouze normativní představou o humanitě, která překonává všechny individuální rozdíly. Tomuto způsobu myšlení je podle Preula potřeba také rozumět jako výrazu zrovnoprávnění vznikající občanské skupiny obyvatel. Pojem „Bildung“ zde získává nový význam na pozadí politických událostí Evropy, které vedly k nastolení velkých občanských a politických svobod. Stává se pojmem, který umožňuje rozvinout princip kritiky tradice a společnosti prostřednictvím vzdělání a výchovy. Toto pojetí se odrazilo nejvýrazněji v tzv. duchovědné pedagogice a v novější době např.

---

⁵⁶ Preul, R. *Bildung*, In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 69.

ve fenomenologii. Preul uvádí jako příklad současného pojetí tohoto pojmu, které pramení v novověku, definici H. Nohla: „*Vzdělání (Bildung) je subjektivní způsob existence kultury, která je formou a duchovním postojem duše: tato duše všechno, co přichází z vnějšku, přijímá vlastními silami a sjednocuje ve vlastním životě. A každý projev jejího jednání je výrazem této jednoty vlastního života.*“⁵⁷ V těchto dvou obdobích podle Preula vznikla vlastně dvě pojetí pojmu „Bildung“: teologické a antropologické. Preul klade otázku, zda se tato dvě pojetí pojmu Bildung navzájem vylučují nebo zda mohou za určitých podmínek existovat ve vzájemném souladu. Uzavírá, že i náboženská pedagogika se v tomto smyslu pokouší o integrující definici pojmu Bildung.⁵⁸

2. **Význam ve smyslu vyšší a elementární vzdělání (Bildung).** Preul klade otázku, zda toto rozlišení předpokládá, že ve společnosti existuje menší skupina lidí tvořená tzv. „vzdělanými kruhy“, nebo zda je tím míněna osobní kvalita, individuální stav, které jsou požadovány od každého člověka, byť na různých intelektuálních rovinách? První chápání odpovídá konstatování, že někdo má vyšší vzdělání literární, vědecké, v historii či humanistické. Adorno například hovoří o „polovzdělanosti“. Tím vlastně také předpokládá existenci vyšší plné vzdělanosti. Jiné pojmy se nevztahují ke standardům vzdělání. Jde například o „vzdělání srdce“, „vzdělání charakteru“, „praktické vzdělání“, „lidové vzdělávání“, „elementární vzdělání“. I zde však leží v základu chápání pojmu „Bildung“ chápání vzdělání „vyššího“ a „nižšího“. Preul upozorňuje na to, že i pojem „identita“, který v současné době velmi často užívají výchovné teorie, má velmi blízko k elitárnímu pojetí **vzdělání**.⁵⁹
3. **Význam ve smyslu všeobecného a speciálního vzdělání.** Preul ukazuje, že pojem „všeobecné vzdělání“ v pedagogice zdůraznil Humboldt. Od této doby

---

⁵⁷ Nohl citován podle: Preul, R. *Bildung*, In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 69 - 70.

⁵⁸ Srov. Preul, R. *Bildung*, In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 70.

⁵⁹ Srov. Preul, R. *Bildung*, In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 70

je požadován po vzdělání „mnohostranný nebo všestranný“ rozvoj lidských schopností, a to na rozdíl od vzdělání jednostranného, které by bylo zaměřeno na potřebu společenské a ekonomické prospěšnosti vzdělání. S tím, jak se v současné západní kultuře svět práce diferencuje a technizuje, zostřuje se také tato otázka: stupňujícímu se vlivu hospodářství a průmyslu na školní systém musí čelit požadavek na prvořadost všeobecného vzdělání. Je to podle Preula předpoklad fungování moderních demokracií. Tomu odpovídá definice Německé rady pro vzdělání: „*Kompletním cílem vzdělání je uschopnění jednotlivců k individuálnímu a společenskému životu, chápanému jako schopnost uskutečnit svobodu a svobody zaručené ústavou.*“⁶⁰

4. **Význam ve smyslu formální a materiální teorie vzdělání.** Vzdělávací teorie mohou postupovat podle různých myšlenkových schémat. Mohou vyjít z hlediska formování vzdělávaného subjektu. V tom případě půjde o vzdělání a zharmonizování různých „sil“ člověka, nebo o získání metodických schopností k orientaci ve světě. Jiným východiskem může být osvojení celého kánonu vlastností nebo znalostí, tak jak je získaly v minulosti veškeré vědy. Toto dvojí chápání vzdělání jakoby stálo ve vzájemném protikladu. To se snažil překonat W. Klafki svojí teorií kategoriálního vzdělávání. To, co je podstatné v osobnosti člověka, se formuje pomocí setkání s tím, co je podstatné, přesahující v jeho okolí. Vzdělávanému subjektu otevíráme „exemplární“ případy všeho, co je „fundamentální“ v oblasti jednotlivých předmětů a „elementární“, podstatné znaky historicky daných jevů, k nimž se pojí určité úsudky. Vzdělávaný člověk si tak vytváří „kategorie“ pro analogické otevírání okolní skutečnosti v budoucnosti, díky němuž zvládne nové životní situace. Otevřená ovšem zůstává otázka, které obsahy a které zkušenosti se mají vzdělávaným subjektům otevírat, které jsou ty podstatné. Je to výzva pro výzkum v oblasti socializace a v oblasti kurikulárních teorií.⁶¹

---

⁶⁰ Deutscher Bildungsrat, Strukturplan für das Bildungswesen, Stuttgart, 1970, s. 29, citováno podle: Preul, R. *Bildung*, In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 71.

⁶¹ Srov. Preul, R. *Bildung*, In BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 71 – 72.

Preul uzavírá svoji charakteristiku pojmu „vzdělání, výchova – Bildung“ úvahou o jeho funkci pro popis obecných vzdělávacích systémů. Má se pro ně stát kritickým měřítkem. Preul rozeznává tři taková měřítka obsažená v pojmu „vzdělání, výchova - Bildung“:

1. Pojem „vzdělání, výchova – Bildung“ vyžaduje antropologickou, kulturně a společenskoteoretickou fundovanost. Každá vzdělávací teorie je potom závislá na tom, jak dokáže dát do vztahu tři faktory: individuum, kulturní tradici a současnou společnost. Zatímco v minulosti byl zdůrazňován ve vzdělávacích teoriích spíše vztah individuum – kulturní tradice, dnes je kladen důraz spíše na vztah individuum – společnost. Důsledkem je opouštění důrazu na duchovní (intelektuální a estetický) horizont vzdělání rozšířený o rozsáhlé vzdělávací obsahy (encyklopedické znalosti). Je zdůrazňována spíše funkce osvojování si životní praxe odehrávající se především ve schopnosti jednat. Vzdělání tak není myslitelné bez definice vztahu k pojmům týkajících se jednání (samostatnost, schopnost rozhodování, empatie, komunikační kompetence, atd.). Z hlediska celospolečenského ztratilo vzdělání např. podle D. Riesmana v poslední době funkci ochrany a schopnosti odporovat ve prospěch schopnosti „vnějšího vedení“. Člověk volí tuto strategii - nechat se řídit zvnějšku tváří v tvář odosobněným a oddiferencovaným tendencím konzumní společnosti, v níž vládne byrokracie a kde jsou manipulovány lidské potřeby.

2. Fundamentálně antropologickým protějškem těchto nových akcentů v chápání vzdělání je pojem „jednání“. Člověk je schopen vědomého a tudíž svobodného výběru ve světě, který ho obklopuje. Toto jeho jednání je racionální (není determinován pudy k iracionálnímu jednání), za předpokladu, že je spojeno se znalostmi odpovídajícími realitě, s podmínkami jednání danými podmínkami okolí i podmínkami subjektu a s fantazií, která odpovídá přiměřeně možnostem. Identita již neznamena světonázorové a charakterové určení člověka, nýbrž právě tuto racionalitu a schopnost jednat. A škola slouží vzdělání, jestliže přispívá k rozšíření schopnosti jednat různě v různých

situacích individuálního a společenského života. Přispívat k obecnému vzdělání znamená přispívat ke schopnosti jednat v takových situacích, které na každého občana klade stát a společenský systém.

3. **Podstatné složky vzdělávacích znalostí (Bildungswissen).** Preul se odvolává na M. Schelera a jmenuje podstatné aspekty vzdělání: Vzdělání musí umožňovat průhled do společenských souvislostí jednání. To znamená, že nezbytnou podmínkou vzdělání je, aby ukazovalo na odpovědné jednání a sociální zralost. Člověk musí být konfrontován s důsledky svého vlastního jednání. Ve vzdělání jde o didaktické důsledky sociální filozofie G. H. Meada („procesu stávání se sebou samým“). Jednotlivcům se díky vzdělání musí dařit vžít se do situace stále většího počtu partnerů, vědomě rozšiřovat své interakce ve svém společenském okruhu a mít představu spravedlivé celosvětové společnosti. Ideál encyklopedického vzdělání, které spočívá v co nejširších znalostech v oblasti vědy, umění nebo filozofie se stává iluzí, pokud není zaměřeno na klíčové pojmy, principy, specifické znaky, základní rozhodnutí, zákonitosti a struktury. Umění rozlišování je důležitější než dokonalá znalost co největšího množství jevů, protože právě rozlišování napomáhá přiměřenosti v jednání. Z toho však vyplývá také určité omezení. A sice, že vzdělání má umožnit také specializaci vzhledem k nadání a zájmům vzdělávajících se subjektů. Preul se obrací také k tradičním prvkům vzdělání. Podle něho není skutečně vzdělaný nikdo, koho vzdělání nevede ke kladení otázek porozumění sobě samému a skutečnosti světa. Jsou to totiž otázky, které vedou k tradičním pozicím a které hledají existenciální odpovědi. Vedle umění, filozofie a literatury zde může svůj příspěvek přinést i teologie. Veškerá poznatelná a zároveň nedisponovatelná struktura lidské existence zakořeněná ve skutečnosti světa a všechny životní akty spojené s přijetím smyslu budou jednoho dne uzavřeny. Budou vyčerpány všechny možnosti, které byly člověku dány stvořením. Víra a vzdělání, teologický a pedagogický aspekt pojmu vzdělání se takto nevyklučují, ale odkazují na sebe navzájem.⁶²

---

⁶² Srov. Preul, R. *Bildung*, BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grund-begriffe*, s. 70. s. 72 – 74.

Důležité se mi zdá, že v tomto přehledu definic ukázal Preul na několik různých aspektů výchovy a vzdělání:

1. Prvním z nich je teologické pojetí výchovy a vzdělání, které má svůj protějšek v antropologickém pojetí.
2. Druhým je důraz na světonázorovou kompetenci vychovávaného a vzdělávajícího se člověka, které má svůj protějšek v důrazu na jednání ve společnosti, která se neustále mění.
3. Třetím je důraz na dosažení lidské zralosti a morální vyspělosti vychovávaného a vzdělávajícího se člověka, které má svůj protějšek v získávání encyklopedických znalostí o světě.

Zejména první aspekt - teologické pojetí výchovy a naproti tomu antropologické pojetí - mě zaujal. Myslím si, že toto dvojí pojetí můžeme najít i v historii české pedagogiky a v její současnosti. V historii byl představitelem teologického pojetí především J. A. Komenský. V kapitole XXIV. své Didaktiky vysvětluje, že výchova a vzdělání má spočívat ve formování těla, formování ducha (skrže umění a mravy) a mysli, ale obě tyto činnosti mají být od začátku výchovy a po celý její čas zaměřeny na formování pravé zbožnosti. Zbožnost je také cílem a terčem výchovy a vzdělání. Vlastním učitelem je Duch svatý. Komenský píše: „*Tak Bůh káže, tak rozum velí, tak potřeba nutí, nelze jinak, na tom stůj neproměnitelně, ať školy naše křesťanské chrámové pobožnosti a Ducha svatého dílny jsou!*“⁶³ Pravá zbožnost je tedy nejvyšším cílem výchovy. L. Muchová píše, že Komenský se v pohledu na člověka opírá o to, že člověk byl stvořen Bohem a že je povolán ke spáse. Život na této zemi je podle něho jenom příprava na život v Nebeském království. Ale právě proto potřebuje člověk výchovu: Aby dokázal dobře spravovat Zemi, kterou mu Bůh svěřil a aby nakonec, i přes svoji hříšnost, dospěl k Bohu. Proto zní názvy prvních šesti kapitol Didaktiky takto:

---

⁶³ KOMENSKÝ J. A. *Didactica*, Díl 11, kap. XXIV, s. 159

1. Že člověk nejdokonalejší, nejdivnější, nejslavnější tvor.
2. Že cíl člověka jest věčné s Bohem blahoslavenství.
3. Že život zdejší není než příprava.
4. Že příprava člověka záleží v nabývání moudrosti, ctností, pobožnosti
5. Že trojího toho člověk základy má v sobě sám přirozeně.
6. Že však, má-li to skutkem při sobě míti, cvičen býti musí.⁶⁴

Ve IV. kapitole Didaktiky vystihl Komenský podstatu výchovy a vzdělání. Ukázal v ní, k jakému cíli má být člověk výchovou a vzděláním přiváděn:

„Prohlédati skutky Boží, a rozdílly jich znamenajíc, jména jim rozdávati: To jest učiti se znáti i vypovídati všeho. Užívati pohodlí těch, kteráž jemu zřídil Bůh ze všech tvorů; a věděti čas, způsob a míru toho. Býti obrazem Božím: to jest obracet se k Bohu všudy a vždycky a všemi snažnostmi, podobnost jeho vyobrazuje...“⁶⁵ Tyto tři věty vyjadřují tři cíle výchovy a vzdělání: být rozumným tvorem, být pánem tvorů a být Božím obrazem:

„Z čehož všeho závírka jde, že právě člověkem zde na světě být, jest osvíceným, ctnostným, pobožným býti, to jest: Znáti jasně sebe i všecko. Říditi rozsáfně sebe i všecko. Obracet se i všecko k studnici té, z níž plyne všecko. V tom trém všecka sláva člověka záleží, protože to podstata jeho jest.“⁶⁶

Muchová ještě uvádí Paloušovu citaci z Didaktiky velké, která toto jednoznačně teologické chápání děje výchovy a vzdělání završuje:

„...tak i o člověku, třebaže je pokažen hříšným pádem, musíme prohlásit, že pomocí Boží může být jinými prostředky uveden v soulad.“⁶⁷

Komenský se tedy téměř doslova shoduje s pojetím mistra Eckharta.

Myslím, že na tyto myšlenky o teologickém charakteru výchovy a vzdělání navazuje v současnosti R. Palouš. V závěru své knihy Čas výchovy popisuje cíl a smysl výchovy takto: *„V této situaci nabývá na významu výchova. Ne jako vybavování autonomní entity nějakým souborem „vědomostí, dovedností*

⁶⁴ Komenský citován podle: MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti.*, s. 21 –

⁶⁵ KOMENSKÝ, J. A. *Didactica*, Díl 11, kap. IV., s. 50.

⁶⁶ KOMENSKÝ, J. A. *Didactica*, Díl 11, kap. IV., s. 51.

⁶⁷ Palouš citován podle MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*, s. 24.

a návyků“, nýbrž jako vyvádění z moderního labyrintu světa, z „utopenosti“ v ustaraném sebezajišťování k původní odpovědnosti ke druhému, světu, věcem, lidem, všem bytostem, ale především vůči Bohu jako preordinované instanci, která učinila člověka člověkem.... Co jiného je pravá, původní výchova, než pole, na němž se jeden vydává pro druhého, aby se ten druhý vydal Boží vůli a podle ní všem ostatním; a aby vychovatelovo působení bylo jako takové co nejopravdověji a nejdůkladněji zapomenuto. Aby vychovatel uvolnil svému chovanci jeho vlastní cestu, cestu jeho vlastní odpovědnosti; a aby se i vydávání vychovávaného právě tak v sobě samém zapomínalo a tím ustavovalo „nitro“, které je nejvíc on sám, avšak které není jeho nitrem, nýbrž vzniká předchůdnou výzvou a existuje pouze prostřednictvím vlastní zapomenutosti, jen a jen v obrácení k tomu, co je zve a vyzývá. Výchova je polem aktuálního pohybu, kde „nitro“ člověka může být prostorem vanutí Ducha Božího. Logos nachází svou dnešní inkarnaci ve výchově, která je osvobozováním pro uslyšení a vyslyšení slova – výzvy. Vychovávání ve své nevoluntaristické podobě – jako pokorné a skromné přistupování k úloze „obdělávat a střežit“ – přistupuje k veškerému svému podnikání s ostýchavou nezabezpečeností a vydaností. Ví, že ze své moci, ze své síly není s to nic garantovat, nic zařídit (řídít), jen riskantně připravuje a upravuje cesty. Dopadá-li věc výchovy dobře, pak tomu je díky jiné síle, jiné moci, již se vychovatelské usilování s radostí podržuje: díky Bohu.⁶⁸

D. Čábalová se zabývá spíš druhým pojetím výchovy a vzdělání, a to v jeho protikladu k důrazu na světonázorovou kompetenci vzdělávajícího se člověka. Ve výchově dává důraz na jednání ve společnosti, která se neustále mění: „Současné pohledy na vymezení pojmu „výchova“ v sobě zahrnují základní stránky lidského jedince, vztahy s ostatními lidmi a prostředím.“⁶⁹ Čábalová uvádí také vlastní definici výchovy: „Výchovu chápeme jako cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy.“⁷⁰ Uvádí dále

---

⁶⁸ PALOUŠ, R. *Čas výchovy*, s. 226

⁶⁹ Čábalová, D. *Pedagogika*, s. 28

⁷⁰ Čábalová, D. *Pedagogika*, s. 28

tři definice výchovy, které jsou všechny obdobou pojetí, které dává důraz na jednání člověka v měnící se společnosti:

Blížkovský, B.: *„Výchova je cílevědomé rozvíjení osobnosti (sociální skupiny), jejich vztahů k světu vnějšími i vnitřními faktory jejího utváření a sebeutváření.“*

Průcha, J. a kol.: *„Výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. ... Její účinnost je závislá na míře interiorizace výchovných vlivů vychovávaným jedincem.“*

Pelikán, J.: *„Výchova je cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujičích jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“⁷¹*

Ve všech třech definicích najdeme důraz na cílevědomost a záměrnost procesu výchovy, na zaměření na rozvoj jedince a na podřízení rozvoje jedince zájmům společnosti.

Můžeme tedy pro potřeby této práce říci, že teologické pojetí výchovy zaměřené na objevování člověka Božího obrazu v sobě a přijetí důsledků pro svůj život ve světě se zásadně liší od prostého pojetí zaměřeného na jednání člověka v měnící se společnosti.

---

⁷¹ Čábalová, D. *Pedagogika*, s. 28.

5 Křesťanská rodina a výchova nebo křesťanská výchova v rodině?

V úvahách o výchově a křesťanské výchově si slovenský autor R. Ortner klade otázku co to vlastně je výchova? Má výchova něco společného s „taháním“? To naznačuje německý výraz „Erziehung“ - vytahování. Neměla by mít. Pokud někoho do něčeho nutíme a taháme, většinou si myslí, že ho chceme dovést tam, kam nechce. Dítě není objektem libovolné vůle rodičů, ale Bohem stvořený člověk, předurčený k vlastní zodpovědnosti a svobodě rozhodování. Každý člověk je jedinečný. Vztah k Bohu a lidem by měl být vzájemný „já – ty“ na základě milující pomoci. V náboženské výchově se významně ukazuje, že Bůh má plán s každým člověkem. Náboženská výchova znamená to, že dítě s nápomocnou a starostlivou láskou vychovatele otevře srdce pro Boha, který ho citlivě vede na jeho osobní cestě životem. Dalším úkolem výchovy je darovat lásku a bezpečnost, již od malička dítě potřebuje zažít, vědomí existenční jistoty a bezpečí. Důležitým aspektem pro správné rodiče je, že nikdy nesmí znevážit své dítě, to musí pociťovat neustálou jistotu, že dítě je jejich a za další, že Bůh miluje všechny lidi i s jejich chybami. Pokud rodič poskytne příklad dítěti v odpuštění, bude to dobrým vzorem pro jeho další jednání. Příkladem důvěry v Boha jsou u malých dětí rozhovory formou modlitby za pomoci rodičů vzorem již od raného dětství. V pubertě a dospívání je prostor pro „nové narození“, kdy si mladý člověk uvědomí svou identitu, vůli, svobodu, ale i zodpovědnost. Rodiče by neměli v citlivých obdobích dítěte ztrácet odvahu, a ani nervy, netlačít nenutit, ale důležité je komunikovat – o všem, neodsuzovat, buďte příkladem, podporujte dítě svou modlitbou.⁷²

Všeobecné direktorium pro katechizaci nazývá křesťanskou výchovu v rodině katechezí. Rodina je prostředí nebo prostředek růstu dítěte ve víře, zde se rodiče stávají prvními vychovateli ve víře. Všichni členové rodiny by se měli aktivně podílet na výchově nejmladších členů. Společenství křesťanské rodiny je

---

⁷² Srov. ORTNER, R. *Výchova k víře, Ako nábožensky vychovávať*, s. 5-31

místem katechizace. Rodina byla definována jako „domácí církev“ s podobnými aspekty vnitřní funkce církve jako jsou misijní zaměření, katechizace, svědectví, modlitba, atd. V rodině se předává evangelium v souvislosti s hlubokými lidskými hodnotami – probuzení citu pro Boha, první kroky v modlitbě, výchova mravního svědomí a vytváření křesťanského citění lidské lásky. To vše začíná dítě chápat jako odlesk lásky Boha Stvořitele a Otce. Jde přitom více o křesťanskou výchovu spíše dosvědčovanou než vyučovanou, příležitostnou než systematickou, trvalou a každodenní než etapovou. Pro podporu křesťanské atmosféry v rodině roste význam přínosu dědečků a babiček v této rodinné katechezi, a to formou jejich moudrosti a náboženského citění.⁷³

Pribula rozvíjí myšlenky Všeobecného katechetického direktoria šířejí. Podle něho jsou rodina a rodičovství pojmy stojící vedle sebe již od dávné minulosti. Rodinotvornými vztahy, které v podstatě vytvářejí rodinu, jsou rodičovské vztahy. Rodina je tedy prvním sociálním prostředím, do kterého se dítě obyčejně dostává, nejvíce ho ovlivňuje a formuje jeho osobnost. Rodina se stává rodinou až narozením dítěte dvěma lidem, citově svázanými a zralými partnery. Rodiče, jsou podle přirozeného práva povinni se o dítě starat jak po stránce duchovní, duševní i tělesné. Rodina je odedávna prvním výchovným činitelem, i když se objevují pokusy tuto funkci oslabit. Uspořádaná rodina poskytuje dítěti optimální podmínky pro jeho zdravý tělesný a duševní vývoj. První zkušenosti získává dítě v rodině, která je s ním v interakci. Vztahy partnerů k dítěti se vytvářejí postupně s přirozeným vývojem dítěte a zde můžeme vidět důležitost výchovy k manželství a rodičovství. Rodičovskou výchovu tedy chápeme jako takovou stimulaci a organizaci aktivity, která přemění dítě k spoluprábě funkční rodiny. Cílem výchovy je tedy vytvořit podmínky pro co nejefektivnější spolupráci pro funkční rodinu. Výchova dětí je výsadou a povinností rodičů, kteří jsou povinni mu poskytnout náboženskou, mravní, ale i tělesnou a občanskou výchovu pro jeho pozemské dobro. Z přirozeného mravního zákona má výchova oboustranné povinnosti: rodiče k dětem a naopak. Povinnost poslušnosti sice v dospělosti ustupuje do pozadí, ale stále je potřeba

---

⁷³ *Všeobecné direktorium pro katechizaci*, s. 195

úcty a lásky. „*Děti poslouchejte své rodiče v Pánu, protože je to spravedlivé. Cti otce svého otce i matku svou, to je první přikázání s příslibem: Aby ti dobře bylo a abys dlouho žil na zemi. A vy otcové nedrážděte své děti k hněvu, ale vychovávejte je přísně a napomínejte je v Pánu*“ (Ef 6,1-4). Těsně uzavřený kruh rodiny s uznáváním autority, přirozenými pouty symbiózy a společných zájmů má pro výchovu výjimečný enormní význam. Ačkoliv rozumová výchova připadá většinou škole, citová výchova vůle a zjemnění citů se odehrává v rodině. Rodinná atmosféra má směřodatný dosah na mravní evoluci dítěte. Nikde nenajdeme lepší podmínky výchovy jak v dobré rodině, kde je její vliv nehlukný, nenápadný, ale o to pronikavější. Poznáním dítěte je splněný první předpoklad dobré výchovy. Druhým předpokladem úspěšné výchovy je vzájemná láska a důvěra. V rodinné výchově zastává sice prvořadé místo matka, ale rovným dílem by se měl zapojit i otec, pro dobrý a zdárný vývoj jedince. Těž prarodiče mají výchovný podíl, který vyrovnává vliv rodičů, učí v praxi úctu ke stáří. Mnoho rodičů pro odlehčení a ulehčení výchovy nahrazuje osobní výchovu televizí a jinými náhražkami. Paradoxem doby je, že ačkoliv si uvědomuje podstatný význam rodiny, i ona se ocitá v krizi. K posouzením ukazatelů krize přispívá věk, vzdělání, rodinný stav rodičů, soudržnost, složení, zdravotní stav atd. Hovoříme tedy o:

- funkční rodině se zabezpečením uspokojivého vývoje dítěte,
- problémové rodině s výraznými poruchami některých funkcí, např. po rozvodu rodičů,
- dysfunkční rodině s narušenou funkcí a ohrožením vývoje dítěte, rodina nezvládá své problémy, např. alkoholicí, po rozvodu, nízký příjem,
- afunkční rodině, která ztratila svoji funkci vůči dítěti, neplní cíl a ohrožuje dítě, řešení je třeba hledat mimo rodinu.

Rodina je přirozenou základní složkou společnosti a pokud funguje, je tím nejpřirozenějším prostředím k naplnění životně důležitých potřeb dítěte. Rodiče mají své právo i povinnost vychovávat svoje děti, to je nezastupitelné.

Nesmíme doufat, že by lásku poskytly jiné instituce. Církev tedy chrání fundamentální práva rodiny proti zásahům společnosti či státu:

- právo žít a růst jako rodina s potřebnými prostředky k životu,
- právo na vlastní zodpovědnost,
- právo na manželské a rodinné soukromí,
- právo vychovávat své děti podle vlastních náboženských tradic,
- právo na jistoty ve společnosti,
- právo na přiměřený rodinný život,
- právo na vyjádření svých požadavků skrze spolky,
- právo sdružení se s jinými rodinami či institucemi, pro plnění svých úkolů,
- právo na ochranu mladistvých před drogami, pornografií, alkoholismem s pomocí příslušných zařízení,
- právo na využití volného času,
- právo starších lidí na důstojný život a umírání,
- právo vystěhování rodiny za účelem lepších životních podmínek.

Rodiny jsou úžasnými učiteli, jejich hodnota se nedá vyčíslit penězi. Úspěch je měřený ne braním, ale vzájemným obdarováváním. Tímto můžeme rozpoznat naši základní lidskost.⁷⁴

Ludmila Muchová uvádí myšlenky R. Smahela: Křesťanská výchova podle něho začíná už v prvním roce života dítěte. Začíná s první láskou dítěte - s láskou k jeho matce, která je učí slyšet, hmatat, chutnat, cítit a vidět. Matka je „prvním hnízdem bezpečí“ a základem dětské důvěry ve svět. Přes ni dítě navazuje první styk se světem, ona je ale i opouští a dává mu volnost pro vlastní život ve světě. Zde se Smahel shoduje s prvním stádiem ve vývoji víry dítěte podle Fowlera.

---

⁷⁴ Srov. PRIBULA, M. *Stručná introdukcia do katolickej edukácie*, s. 45-54

R. Smahel hovoří dál o rodině jako o prostoru smysluplného a odpovědného života, jako o místu primární zkušenosti toho, co se děje s člověkem, společností a světem. Pro dítě předškolního věku je podle něho rodina vysokou školou ke schopnosti lásky. Může se přitom uvádět do biblických dějin a do modlitby, do bohoslužby a do prožívání církevního roku. Největší pozornost je však potřeba věnovat rozvoji lidské přirozenosti, která je předpokladem pro možné přijetí víry. Dítě má větu: „Věřím, že Bůh nás miluje“, skutečně zakoušet. Víra se uzpůsobuje a konkretizuje ve stycích s rodiči při bezpodmínečné vzájemné úctě a lásce a osvobozuje všechny zúčastněné k rozvoji jejich životních možností. Právě v rodině může dítě zakusit velkou vnímavost pro bližní a pro veškeré stvoření, pro náboženskou hloubku života a světa, tedy zakoušet sebe „nově“ a „Boha bezprostředně“. Jedině ve vztahu k vlastním dětem mohou rodiče nechat Boha působit. V této láskyplné kultuře vztahů roste nový člověk. Členové rodiny zakoušejí pevnou božskou dimenzi mezi sebou: Jednají aktivně, účastní se života druhých a jejich nových zkušeností, dávají jim účast na svém životě a sdílejí ho spolu. Rodina tak „procvičuje“, co to znamená „křesťanské společenství“. Navíc je dítěti „školou“ pro stálý rozhovor s Božím stvořením, přírodou a lidmi.⁷⁵

Muchová připojuje ještě několik postřehů D. Emeise, ve kterých tento autor shrnuje nejdůležitější charakteristiky výchovy v křesťanské rodině:

- *„Geneze víry je zásadně ovlivněna raně dětskými zkušenostmi. Na dítě působí skutečnost, zda sami rodiče žijí v základní víře, zda se neprojeví jen jako nosný nebo ochranný prostor pro své dítě, nýbrž zda věří, že jsou také nesení a chráněni - ve svém vztahu navzájem a ve své společné víře.*
- *Rodiče získávají vliv na dítě nejen prostřednictvím vědomých výchovných opatření, ale i prostřednictvím často nevědomého jednání. Probuzení základní představy o tom, co je pro rodiče cenné a důležité, není z hlediska náboženské výchovy nikdy neutrální, nachází se buď ve směru*

---

⁷⁵

Srov. MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*, s. 114 - 115

toho, k čemu chce evangelium v našem světě postupovat, nebo je s ním v rozporu.

- *V životě svých rodičů se děti setkávají se zformovaným životem a kulturou života. Kvalita vztahů mezi rodiči má rozhodující úlohu pro náboženskou oslovitelnost mladých lidí. Kultura života je rozhodující prostředek, jímž rodiče přenášejí na děti své základní křesťanské přesvědčení o životě.*
- *Teprve na čtvrtém místě stojí hledisko významu slovních kontaktů mezi rodiči a dětmi pro jejich životní orientaci (o čem se mluví, příp. nemluví, jak se o tom mluví, jak se společně usiluje o vysvětlení apod.). Je proto nejen důležité, zda se o Bohu mluví, nýbrž i to, jak se o něm mluví. Rozhoduje to například o tom, zda o Bohu vznikne základní představa, která vyvolá důvěru nebo strach ze všudypřítomné kontroly.*⁷⁶

Leistová ukazuje ještě na jeden důležitý aspekt křesťanské výchovy: Víra rodičů při výchově dítěte není vedena jen na základě rozumové úvahy. Výchova nemá uspokojovat jen děti, ale současně i rodiče. Není to jednostranná záležitost. Pro rodiče je to sdělení vyvěrající z jejich nitra i s jejich pochybnostmi, únavou. I přes pochybnosti a nejistoty: Je-li touha rodičů sdělit osobní poznatky o Bohu, je to Boží zájem, který srdce hledá a touží ho najít. Rodiče cítící se Božími dětmi se předávají v modlitbě přáními, láskou i se starostmi. Modlitbou ze srdce otevírají svým dětem cestu k Bohu.⁷⁷

V závěru této kapitoly bych chtěla ukázat, že v současné době není jednoduché vychovávat děti v křesťanské rodině ve víře. Š. Šoltész říká:

Členové sborů jsou často ve víře pasivní. Nad svojí vírou se nezamýšlejí. Řídí se spíše citem a tradicí, kterou převzali od svých rodičů. Ani na venek se často jejich víra neprojevuje jako láska. Děti z křesťanských rodin narážejí často na jiné způsoby myšlení u lidí v okolí rodiny. Lidé se dnes zaměřují na blaho a

---

⁷⁶ MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*, s. 115

⁷⁷ Srov. LEISTOVÁ, M. *První zkušenost s Bohem*, s. 89-90

štěstí člověka. Jenže křesťanství se zaměřuje na to, co platí za všech okolností a čemu máme sloužit. Bůh, který, se zjevil v Ježíši Kristu, nezaručuje člověku nejvyšší míru štěstí a pokoje. Bible ho ukazuje jako toho, koho máme respektovat a následovat. Dnešní svět je rozdělený ve víře. To se projevuje často i nejednotností rodičů ve víře: Rodiče jsou často příslušníci dvou církví. Ještě horší situace je tam, kde jsou oba rodiče členy jedné církve, ale u některého z nich je to příslušnost jen ze vní, která je bez vlivu na jeho život.⁷⁸

Všechny tyto úvahy mě vedou k otázce: Je křesťanská výchova v rodině „přídavek“, který dodávají rodiče k nějaké obecné výchově? Odpovědí může být úvaha Svobodové a Palouše. Výchovou je člověk veden k rozvíjení svého vlastního lidství. Okolnosti konkrétního lidství jsou pro každého vždy jiné, neopakovatelné. Lidskostí se míní jedinečnost a originalita. Palouš a Svobodová předpokládají, aniž by to vyslovili, že člověku byl dán úkol starat se o svět, který již svou existencí je určen ke chvále Boha, člověk je součástí tohoto hlasu chvály. Nejedná se zde o metaforu, ale o bytostné určení světa.⁷⁹

Křesťanská výchova v rodině podle všech těchto autorů není zárukou, že rodina bude fungovat jako správná funkční rodina. Známe z praxe i křesťanské rodiny, které výchovně svoje děti nezvládají, kde se třeba otcové chovají jako despotové nebo které narušují svými nevhodnými zásahy prarodiče. Nebo jsou křesťanské rodiny s více než deseti dětmi, které žijí na hranici chudoby. Křesťanská výchova není ani zárukou, že děti v dospělém věku budou také samy žít jako křesťané.

Spíše si myslím na základě prostudované literatury, že křesťanští rodiče vychovávají svoje děti podle toho, jaká je jejich vlastní víra. A takovou víru dětem také předávají. A jejich víra je vede k tomu, jak vychovávají svoje děti. Výchova křesťanských rodičů je prodchnuta jejich vírou. A naopak děti svými projevy obohacují víru rodičů. Předávání víry a výchovu tak nelze od sebe oddělovat. Jedno prostupuje druhým.

---

⁷⁸ ŠOLTÉSZ, Š. *Kristus a rodina*, s. 99 - 102.

⁷⁹ Srov. PALOÚŠ, R., SVOBODOVÁ, Z. *Homo educandus*, s. 32-38

Závěr

Na začátku práce jsem položila otázku, jakou míru odpovědnosti mají přejímat rodiče za to, zda jejich děti v dospělosti přijmou víru jejich církve.

V první kapitole, která pojednává o rodině, jsem uvedla především krizové jevy současné rodiny. Zaměřila jsem se na sociologické pojetí Rabušice. Krize současné rodiny se projevuje především v neochotě přivádět na svět a vychovávat děti. Sociologie v pojetí Rabušice to nevidí jako něco krizového, ale jako vývoj, který je zcela podřízený materiálním podmínkám ve společnosti. Snažila jsem se proti tomuto postoji ukázat křesťanskou výzvu k oběti a k naplnění Božího plánu, které vnášejí do života smysl bez ohledu na to, jak podporuje nebo oslabuje rodinu všemocný trh.

V téže kapitole jsem se věnovala jednotlivým vývojovým fázím dítěte s ohledem na to, jak je ovlivňuje rodina, ve které vyrůstá. Z tohoto pojednání vyplynulo, že vliv rodiny se postupem doby mění. Od velmi úzkého vztahu mezi matkou a dítětem, přes růst významu otce a okolní společnosti až k úplnému osamostatnění mladého člověka, který vůči svým rodičům zaujímá partnerský vztah. I když se vztahy mezi rodiči a dětmi v průběhu vývoje mění, jsou rodinné vztahy pro další život dítěte velmi důležité a nezastupitelné žádnou jinou institucí.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na chápání křesťanské rodiny. Protože tato práce je vypracována na půdě katolické teologické fakulty a já osobně se hlásím k českobratrské církvi evangelické, zaměřila jsem se současně na odchylky ve vnímání rodiny u obou těchto církví. Dospěla jsem k závěru, že obě církve vidí manželskou lásku a lásku rodičů a dětí jako Boží dar. Tyto vztahy jsou pro obě církve obrazem vztahu Krista a církve. Kristus je také pro obě církve pramenem a zdrojem rodinného života. Pro obě církve platí, že se v tomto společenství uskutečňuje církev – vyjadřují to pojmy „rodinná církev“ nebo „malá církev“. Obě církve nabádají manžele ke vzájemné věrnosti. Ve výchově dětí potom doporučují, aby byli rodiče pro děti vzory křesťanského života a aby je vychovávali trpělivě k víře. Liší se v přístupu k manželství jako ke svátosti.

Toto pojetí nevyznává českobratrská církev evangelická a to má rozdílné důsledky pro život rodin. Římskokatolická církev vylučuje rozvedené a znovu sezdané manžele ze společenství při večeři Páně, kdežto českobratrská evangelická církev apeluje více na osobní svědomí manželů.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala otázce, v čem spočívá podstata křesťanské víry. Dospěla jsem na základě studia církevních katechismů a teologických pojednání k závěru, že podstata křesťanské víry spočívá jak v prosté víře, že Trojjediný Bůh je, tak v důvěře v Trojjediného Boha. Je to cesta k Bohu, po které jdou věřící lidé jako společenství spojené křtem. Je to Boží dar – milost a zároveň vyžaduje svobodné lidské rozhodnutí. Vnitřně spočívá v osobním odevzdání se Bohu a navenek se vyjadřuje láskou. V téže kapitole jsem ještě ukázala na teorii J. Fowlera, že v životě dítěte je rozvíjení víry také proces, který souvisí jednak s vývojovými zvláštnostmi v myšlení dítěte, jednak s působením společnosti, v níž se svou rodinou žije. Charakteristickým prvkem současné společnosti je pluralita. Ukázala jsem na její podobu v České republice. Jde o častý výskyt okultní religiozity neboli pohanské víry. Ve školním prostředí však mohou mít děti možnost vyrovnat se s tím, že jsou věřící, pomocí témat, které se věnují náboženství jako jevu menšinových sociokulturních skupin. Cílem zde je vzájemná tolerance a uznání ze strany různě věřících i nevěřících jako základu demokratické společnosti.

Ve čtvrté kapitole jsem se pokusila o popis různých přístupů k výchově, jak se projevují v její definici. V této části práce bylo pro mě doslova objevem, že výchova a v jejím rámci také vzdělávání mohou být chápán již ve své podstatě teologicky – tedy jako součást působení Boha ve světě. Toto pojetí jsem našla u německého autora R. Preula, když rozebíral definici německého pojmu „Bildung“. Teologické pojetí výchovy zaměřené na objevování člověka Božího obrazu v sobě a přijetí důsledků pro svůj život ve světě se zásadně liší od prostého pojetí zaměřeného na jednání člověka v měnící se společnosti. Zatímco antropologické pojetí bývá zaměřeno na získávání vědomostí, znalostí a dovedností dítěte a jeho cílem je úspěch ve společnosti, teologické pojetí se

zabývá tím, aby člověk dospěl k původní odpovědnosti ke světu, věcem, lidem, všem bytostem, ale především vůči Bohu, který učinil člověka člověkem....

Závěrečnou pátou kapitolu jsem pojala jako syntézu předcházejících kapitol. Obtíží této kapitoly bylo, že existuje málo skutečně odborné literatury, která by se křesťanskou výchovou v rodině zabývala. Většina knih má spíše charakter jednoduchých návodů pro rodiče. I tak jsem dospěla k závěru, že křesťanská výchova v rodině není zárukou, že rodina bude fungovat jako správná funkční rodina. Není ani zárukou, že děti v dospělém věku budou také samy žít jako křesťané. Je vlastně prostým vyjádřením a důsledkem vlastní víry rodičů. Víru, kterou věří, také předávají výchovou svým dětem. Myslím, že závěr mé práce může znít následovně:

Výchova křesťanských rodičů je prodchnuta jejich vírou. A projevy dětí jsou obohacem víry rodičů. Předávání víry a výchovu tak nelze od sebe oddělovat, protože jedno prostupuje druhým.

Otázka odpovědnosti rodičů podle mého názoru spočívá pouze v tom, aby tuto skutečnost vzali dostatečně vážně. Všechno ostatní závisí na svobodné vůli jejich dospívajících dětí a na milosti Boha, který jim ze své lásky dal život.

Seznam literatury

BITTER, G., MILLER, G. (Hrsg.) *Handbuch religions-pädagogischer Grundbegriffe*. München: Kösel-Verlag. ISBN 3-466-36257-1 kart.

ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-2993-0.

ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Masarykova univerzita Brno (SURSUM), 1997. ISBN 80-85799-03-0.

Druhý vatikánský sněm *Dokumenty*. Řím: Křesťanská akademie, 1983. ISBN neuvedeno.

Evangelický katechismus. Praha: Kalich, 1989. ISBN 80-7017-048-4.

FRYDRYCHOVÁ, M. *Malá škola lásky*. Praha: LUXPRESS, 1991. ISBN 80-7130-005-5.

GRUBER, J. *Otázky a odpovědi, Základy křesťanské víry, Evangelický katechismus*. Praha: KALICH, 2004. ISBN 80-7017-961-9.

HÁJEK, M. *Vím, komu jsem uvěřil*. Praha: KALICH, 1991. ISBN 80-7017-420-X.

HAMPLOVÁ, D. *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti. Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP* In Sociologické texty, SP 00:3, roč. 2000.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

KASPER, W. *O víře*. Brno: CESTA, 1990. ISBN 80-900087-0-4.

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE. Praha: České katolické nakladatelství ZVON, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

KOMENSKÝ, J. A. *Didactica*. Díl 11, kap. XXIV. Praha: Academia, 1973. ISBN neuvedeno.

KUNG, H. *Být křesťanem*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. ISBN 80-85959-76-3.

KUNG, H. *Krédo*. Praha: VYŠEHHRAD, 2007.
ISBN 978-80-7021-899-0.

LEISTOVÁ, M. *První zkušenost s Bohem*. Praha: Vyšehrad, 1996.
ISBN 80-7021-177-6.

MANŽELSTVO ÁKO INŠTITÚCIA, Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskom Podhradí. Spišské Podhradie : Katolícka univerzita v Ružomberoku, 2007.
ISBN 978-80-8084-196-6.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. ISBN 80-86429-58-X.

MUCHOVÁ, L. *Bůh je jako mrakodrap*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998. ISBN nevedeno.

MUCHOVÁ, L. *Náboženská edukace v současné společnosti*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, 2009. ISBN 978-80-8084-425-7.

Myšlenky moudrých, O výchově. Praha: Nové Město, 2005.
ISBN 80-86146-44-8.

NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1., 2. díl. Praha: KALICH, 1956.
ISBN nevedeno.

ORTNER, R. *Výchova k víře, Áko nábožensky vychovávať*. Trnava: Dobrá kniha, 2001. ISBN 80-7141-324-0.

PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. Praha: SPN, 1991.
ISBN 80-04-25415-2.

PALOUŠ, R., SVOBODOVÁ, Z. *Homo educandus. Filosofické základy teorie výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, KAROLINUM, 2011. ISBN 978-80-246-1901-9.

PLAŇAVA, I. a PILÁT, M. *Děti, mládež a rodiny*. Brno: Barrister a Principal, 2002. ISBN 80-86598-36-5.

PRIBULA, M. *Stručná introdukcia do katolíckej edukácie*. Prešov: Prešovská univerzita, Gréckokatolícká teologická fakulta, 2005. ISBN 80-8068-339-5.

RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2001. ISBN 80-86429-01-6.

RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: PETROV, 1991.
ISBN 80-85247-13-5.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-7178-829-5.

SVOBODOVÁ, Z. *Nelhostejnost*. Praha: MALVERN, 2005.
ISBN 80-86702-07-3.

SCHUTTE, H. *Ekumenický katechismus*. Praha: VYŠEHRAD, 1999.
ISBN 80-7021-267-5.

ŠOLTÉZ, Š. *Kristus a rodina*. Praha: Kalich, 1967.
ISBN neuvedeno.

VAŠUTOVÁ M. a kol. *Základy biodromální psychologie*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, Tribun, 2010. ISBN 978-80-7368-934-6.

Všeobecné direktorium pro katechizaci. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. ISBN neuvedeno.

VYZNÁNÍ VÍRY CÍRKVE, Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé. (Vydala Německá biskupská konference, 1985) České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, 1999. ISBN 80-86074-15-3.

WALDENFELS, H. *Fenomén křesťanství*. Praha: Vyšehrad, 1999.
ISBN 80-7021-329-9.

Internetové odkazy:

Českokobratrská církev evangelická, sbor Brno 1, *Svatba v kostele* [on-line]. Dostupné na <http://brno1.evangelnet.cz/node/278>. (cit. 6. 6. 2011).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Aktuální znění k r. 2004 (on-line). Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007> (cit. 8. 7. 2011).

ABSTRAKT česky

MATYSOVÁ, J. *Víra a výchova v křesťanské rodině*. České Budějovice 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Z. Svobodová.

Klíčová slova: výchova, víra, rodina, křesťanská rodina.

Autorka se v práci zabývá vztahem mezi předáváním víry a výchovou v rodině. Popisuje pohledy různých humanitních věd na rodinu, zabývá se znaky křesťanské rodiny. Uvádí různé definice víry a výchovy v pojetí dvou křesťanských církví (římskokatolické a českobratrské evangelické) a v pojetí humanitních věd. Naznačuje přístupy několika autorů k výchově dětí v křesťanské rodině.

;

ABSTRAKT english

MATYSOVA, J. Faith and education/upbringing in a Christian family.

Key words: education, faith, family, Christian family.

The authoress of this diploma work deals with a relationship between transmission of faith and education in a family. She describes the different perspectives of humanities at the family, deals with characteristics of Christian families. She mentions various definitions of faith and education in the concept of two Christian Churches {Roman Catholic and Evangelical Brethren} and the concept of the humanities. She suggests approaches of several authors to bringing up children in a Christian family.